

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՅՐԵՐԸ՝ ՍՈՒՐԲ ՄՅՈՒՌՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

- Ա -

Ինչպես բազմիցս ասացինք, այսպիսին է սուրբ ժողովի խորհուրդը և այսպիսին են մեր մեջ առկա իմացական տեսությունները, որոնք [ղրսնորվում են] քահանայապետաբար սրբազնագործված հաղորդության և սուրբ ժողովի մեջ: Բայց սա նույնական է Մյուռոնի մկրտության նվիրագործությանը, որ մեր առաջնորդները կատարողություն են անվանում: Արդ, համաձայն կարգով դիտված սրբազան պատկերների, քահանայապետական տեսությամբ բարձրանանք դեպ նրա մասերը:

(...) Եվ հետո քահանայապետը, վերցնելով յուրը, դնում է աստվածային սեղանի վրա, որ ծածկված է սրբազան տասներկու թևերով, և բոլորի հետ սուրբ ձայնով սրբազանորեն քաղցրաձայնում է՝ աստվածընկալ մարգարեների շնչով: Եվ նրա վրա աղոթելով՝ սրբորեն կատարվում է ամեն տեսակ քահանայապետական նվիրագործությունների սրբազան օծությունը:

Արդ, իր Աստվածությամբ սրբազնաբար ներգործող ներհայեցողական վերառաքման այս սրբազնագործությունը արտահայտությունն էմ համարում սուրբ հայրերի մտքի գաղտնի սրբազնության և անուշահոտության, որ աստվածայնորեն հրամայվում է սրբազան հայրերին ի ցույց չհանել աստվածային լավի և անուշահոտ նմանության այս գաղտնիքն ի սեր սնտոի փառքի: Քանզի աստվածային գաղտնիքները և մտքից վեր անուշահոտ վայելչությունները միայն իմացականորեն (ոգեդինապես) են երևում՝ համարնույթ լինելով իմանալիներին (ոգեդեն էակներին, հրեշտակներին), ըստ իրենց անձի մեջ [եղած] առաքինի, անապական պատկերների: (...) Ուրեմն՝ հիշարվի աստվածային խորհրդակատարները իրենց մեջ անսասանորեն տարրացնելով գերագոյապես անուշահոտ և իմացական (ոգեդեն) վայելչությունները՝ իրենց մեջ եղած աստվածաման առաքինություններից և ոչ մեկը չեն ցուցադրում ի տես մարդկանց: Այլ իբրև պատկեր, սրբազնորեն նայում են աստվածային յուրին, որ ծածկված է եկեղեցու (ժողովականների) մեջ: (...)

Այսուհետև (...) բացելով վարագույրը՝ նրան նայենք ինչպես այն կա՝ ըմբռնելով հայտնաբար փայլատակող երանելի լույսը, որ իմանալիների (առթած) անծածուկ անուշահոտությամբ է լցրել մեզ: Քանզի յուրի չերևացող նվիրագործությունը, որի շուրջն [են հավաքված] քահանայապետերը, անհաղորդելի է նրանց կամ անտեսանելի, բայց մանավանդ թափանցելով մինչև նրանց և դառնալով շատերին անտեսանելի, նրանցից քողարկվում է սրբազնաբար և բազմությունից անջատվում է քահանայապետաբար: Քանզի աստվածային այրերի ամենասրբազան ճառագայթները, իբրև իմանալիներին տոհմակից (էակներ), սրբորեն և անընդմիջաբար լուսափայլելով և իմանալիների (ոգեդեն էակների) օգնությունը նրանց անսքող բուրելով՝ նվաստության պատճառով առաջ չեն գալիս, այլ նրանցից, որպես թաքուն իմանալի բաներ տեսնողներից՝ անկերպ, անարատ թևավոր (էակներից), քողարկվում են: Մրանց սրբազան օրինակով էլ նվաստագույն

(սպասավորների) բարեգարդ դասը վեր է բարձրանում նրանց (վերին դասի) սրբազան համեմատությամբ: (...)

Արդ, մեր կողմից ասված այս բազմաթիվ խոսքերից հետո, ինչպես կարծում եմ, ավելորդ է նույն խոսքերի շուրջը պտտվել և այդ իսկ պահին չտեսնել քահանայապետին, որ աստվածայնորեն տասներկու թներով ծածկել է աստվածային Մյուռոնը և ամենասուրբ նվիրագործումն ու նրա վրա սրբազնագործվածին: Եվ այժմ ասենք, որ յուղի անուշությունն ըստինքյան բաղադրված է անուշահոտ նյութերից՝ իր մեջ փաթեմորեն ունենալով նրանց անուշահոտ որակը, որին հաղորդվածներն անուշահոտությունն ընդունում են համաձայն նրա մեջ եղած անուշահոտ հաղորդության զորության: Եվ հոժար ենք, որ աստվածապետականագույն Հիսուս գերագույնական անուշահոտության իմացական բաշխումով մեր միտքը լցնի աստվածային վայելչանքով: Քանզի նյութական անուշահոտության օգնությունը բարեկիր է դարձնում և բազում վայելքի հետ միասին սնուցում է հոտոտելիքի ընտրողականությունը, եթե անուշահոտությունն այդ անվնաս և չափավոր է, և մեր իմացական գործությունները՝ նվաստ, ստորնագույն բաներից պահում է առանց ապականության՝ շնորհիվ ընտրելու կարողության բնավորական առաջնորդության, համաձայն աստվածագործական չափի և դեպ Աստվածություն դարձած համարնույթ մտքի՝ լինել աստվածապետական անուշահոտության պաշտպանության տակ և սրբազան կրքերով համակված՝ լիալրվել աստվածային կերակուրով: Ապա ուրեմն, յուղի անուշահոտության խորհրդանշական բաղադրությունը, իբրև անկերպ [խրոդությունների] կերպավորում, հենց Հիսուսին է կարգորոշում աղբյուրացուցիչը լինել ի ճոխ պաշտպանություն աստվածային անուշահոտությունների և, աստվածապետական բաների համեմատ, աստվածատեսակ մտքին բուրել (հաղորդել) աստվածային նյութերը: Սրա շնորհիվ իմացական (գործությունները) բարի կրքերով (հույզեր) վայելչացած և սրբազան պաշտպանությամբ լցված՝ իրենց մտքով հպվում են իմանալիին, համաձայն աստվածային հաղորդության անուշահոտ բաշխումի: (...)

Եվ դեռ ավելին՝ աստվածագույնն այն է, երբ աստվածային յուղով օծվում է ամեն տեսակ սրբազան նվիրագործություն, ըստ ասվածի հաստատապես ցույց տալով, որ Սրբվածը սրբում է՝ համաձայն ամենայն աստվածապետական բարեբարության: Այդ պատճառով և սրբազան աստվածածնելիության յուղի նվիրական պարզևն ու շնորհը նվիրագործվում է աստվածային սրբությամբ: Ուստի, ինչպես կարծում եմ, քահանայապետը, սրբագործող ավագանի մեջ խաչատեսակ հեղումով լցնելով յուղը և մտահայեցողական աչքով, նույնիսկ խաչի մահվան շնորհիվ, տեսությանը մատչելի դարձնելով Հիսուսին, որ հանուն մեր աստվածածնելության (աստվածանալու) ընկղմվել է նույն Աստվածությամբ և անըմբռնելի իջմամբ: Եվ մենք՝ համաձայն նրա գաղտնախորհուրդ խոսքի մկրտվածներս, հին ընկղման ապականացուցիչ մահվանից բարեվայելչորեն վեր ենք բարձրանում և նորոգվում աստվածային ու հավիտենական գոյության համար: (...)

Ս. Դիոնիսիոս Արիսպագացի

«Եկեղեցական քահանայության մասին»

- Բ -

Օ՛հ, ուրեմն, հեռացիր աշխարհից, որ վաղ ես արթնացել, բաժանվել սրա արհավիրքներից, թոթափվելով ձերբազատվիր այս ախտալից աշխարհի կեղևից: Ըմբշամարտիկի նման մերկացի՛ր, օծվի՛ր Քրիստոսի յուղով, որպեսզի ախտյանի ձեռքերը չկառչեն քեզնից:

Եղիշե (Ե դ.)

«Խրատ մենակյացներին»

- Գ -

Ձեթը Քրիստոսի օրինակն է, և քահանան, որ օծում է խորանը, Քրիստոսի օրինակն է, որն իրենով սրբում էր բոլոր արարածներին և օծում թագավորներին ու քահանաներին, ինչպես ինքն իրեն: Իսկ զմուռնի ծաղիկը [պետք է լինի] 500 սիկո, հիրիկը՝ 500, կինամոնը՝ 250, և եղեգի խունկը՝ 250, որովհետև մարդը չորս նյութից է [բաղկացած]: Զմուռնի ծաղիկը օդի նման է՝ մարմնի կենդանությունը պահպանելու համար, հիրիկը համապատասխանում է մարմնի ջերմոտ և հրազին մասին՝ ըստ աստվածային շինվածքի իրենց մեջ ունենալով հազարյակի կատարյալ թիվը: Իսկ կինամոնը հողի նման է, և եղեգի խունկը՝ ջրի՝ իրենց հնգաչափ ծավալով ամփոփելով հազարյակի կեսը: Իսկ ձեթը դարձյալ օրինակն է մեր մտքի, որ օրինակն է Քրիստոսի, քանզի Քրիստոս Եկեղեցու գլուխն է: Արդ, մտքից ավելի ի՞նչ լուսափայլ և լուսատու բան կա մեր մեջ:

Դավիթ Հարքացի (Զ դ.)

«Մովսեսի պատրաստած յուղի մասին»

- Դ -

(...) Իսկ ի՞նչն եմ քահանայական խոսք ու ձեռք կոչում. այն, ինչ Սուրբ Հոգու նույն առհավատյան է, նաև վստահեցնում ումանց՝ մերձենալ և ապավինել իբրև բարձրագույն և աստվածաբնակ նյութերի: Ես սուրբ յուղի հեղման մասին եմ ասում, որով, նախկինում, աստվածային Հոգին անցնում էր քահանաներին և թագավորներին, ներգործում նրանց վրա: Եվ ամենուրեք բոլորի մեջ էլ այս յուղով պարզևաբաշխ Հոգին գտնում է իր կատարյալ խորհուրդը: Ճիշտ այնպես, ինչպես մեր մարդկային բնությունն է երկու տեսակ, այդպես էլ երկպատիկ ու նորոգող Սուրբ Հոգին է մերձենում մեզ. նյութականությամբ զվարճացնում է զգայականը, քանի որ «Յուղը,- ասում է մարգարեն,- զվարթացնում է» (Սաղմ. ԶԳ 15), իսկ իր գործությամբ զորացնում է մեր հոգեկանը. «Հրամայիր,- ասում է,- Աստված, քո գործությամբ զորացնել այն, ինչ հաստատեցիր մեր մեջ» (Սաղմ. ԿԷ 29): Եվ որպեսզի որևէ մեկին կասկածելի չթվա իր գործի իրողությունը, սկզբից մարմնավոր տեսքով եկավ հանգչելու իր ազգակցի վրա՝ կամենալով այդպես երևալով աշխարհին առհավատյալ լինել իր աներևույթ գալստյան համար, իսկ աշխարհը չկամեցավ աչքի տեսածը դարձնել սրտի տեսողության ճանապարհ: Սա հենց այն է, ինչ Տերն ասում էր, թե՝ «Աշխարհը չի կարող ընդունել Նրան, որովհետև չի տեսնում և չի ճանաչում Նրան, բայց դուք տեսնում եք, որովհետև ձեզ մոտ է բնակվում» (Հովհ. ԺԴ 17):

Այդպես էլ, ահավասիկ, մենք՝ առաքյալների խոսքով Ամենասուրբ Երրորդության հավատացյալներս, ընդունում ենք, որ փրկագործության միջոցները՝ եկեղեցիները, սե-

դանները, խաչերը, պատկերները, օծված են յուրով, և հավատում ենք, որ նրա (յուրի) հետ այդ միջոցներին է անցել աստվածային զորությունը (...):

Հովհան Գ Օձնեցի (կթղ. 717-728 թթ.)

«Ընդդեմ պավլիկյանների»

Պարտ և արժան է հայրապետին օրհնել Սուրբ Մյուռոնը, այսինքն՝ անուշահոտության յուղը, ինչպես նաև՝ յուրաքանչյուր եպիսկոպոսի՝ մեկ անգամ Զատկի հինգշաբթի օրը, որպես և հրամայված է: (Պարտ և արժան է) քահանաներին նրանցից ընդունել և նրանով օծել սեղանները, եկեղեցիները և խաչերը, մկրտվածներին մատուցել միայն որդեգրության օծություն, որ լինում է մկրտությունից հետո օծման համար: Այն չպետք է խառնել այլ նյութերի հետ, և թող քահանան չհանդգնի օրհնել այն:

Հովհան Օձնեցի

«Կանոններ», Թ

- Ե -

ՄԱՏՅԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹՅԱՆ

Բան ՂԳ

Գ

(...) Որովհետև ինչպես սուրբ ավագանի լուսարանում մարմնի լվացումով հավատում ենք, որ մեր անձը սրբություն ստացավ, այդպես էլ հուսով լիալրված՝ յուրի օծումով գտնում ենք, որ աներկբայությամբ Սուրբ Հոգու զորությունն ենք ստանում ամբողջապես: Եվ ինչպես տերունական հրամանովդ նախավճռում էիր ախտացյալների մեղքերի օրհնաբանելի քավությունը, իսկ դրան չհավատացողներին հրաշք բժշկություն պարգևելով՝ մարմնական ակներևությամբ, նրանց հավատարիմ վկաներ էիր հաստատում անդարձների համար, այդպես էլ փրկության լույսով կատարյալ այս յուղը մեր վրա հեղվելով՝ օծում է մեր արտաքին խորանը, բայց աներևութաբար մտնելով՝ նորովի կենդանաձնում է մեր ներքին մարդը (...):

Զ

Եվ արդ, քանզի Քոնն են շնորհները, և Քեզ են վայելում գոհաբանությունները, օրհնաբանյալ Որդի Աստծու, Դու ինքնին, բարենշմար դրոշմով, յուղավորական, խնկապատար, զմոսալիր աղաչանքներս պատճառ դարձրու Քեզ փառաբանելու և ինձ՝ մեղապարտիս՝ առիթ բժշկվելու: Տեր Հիսուս, այս լուսանյութ ձեթը մոտեցրու աներևույթ վերքերիս և այս մահացու խոցավերքի վրա մի կաթիլ կաթեցրու Քո օրհնության փրկավետ յուղից սիրուղ անապակ գինու հետ (...):

ԺԱ

Իսկ այս նյութի իմաստը խորախորհուրդ և էապես հրաշալի մեկնաբանություն ունի, քանզի երկբայական փութով չի փոխում իր տեղը և ոչ էլ նենգությամբ լքում իր բնակատեղին, որովհետև այն չի մաքրվում օձառով և ոչ էլ ընդդիմակա մի բանով արտաքսվում: Քանզի ինչ որ է գոյնի որակը անփոփոխ և անհրաժեշտ մարմնի էության համար:

[մարմնի], որ լինելով գոյության է կոչում և չլինելով՝ ապականում, այսպիսի հարաբերությամբ էլ յուրի գործությունն իր կերպարանքով զգեստավորվողին զուգական միասնությամբ մեզ հաղորդեցիր, Տեր Հիսուս Քրիստոս, գոյի ինքնիսկությոն և օրինակին լծակցելով. որովհետև աչքի տեսանելիքին և մտքի բաղձանքին անմատչելի եղածին մեր առջև բերելով՝ կերպավորվեցիր՝ պտուղները մզել-ճզմելով՝ զարմանալի հրաշագործությամբ պատրաստվեցիր մեզ մատակարարվել: Մանավանդ օծության այս յուրը կարգադրեցիր հորինել ոչ թե զանազան ծաղիկների մի խմբակցություն կազմած բյուրաթիվ խառնուրդից, համաձայն հին ու ստվերական (հինկտակարանյան) բազմաբուրմունք այլալույծությունների, այլ իբրև օրինակ այն փոխելով՝ Դու Ինքդ խառնվեցիր վերնալույս ձեռքի այս մաքրության մեջ: Ու թեպետ անճառելի են Քո քաղցրության համեղությունները, որոնք անհամեմատելի են [մատչելի] բաներին, թող որ դաշտի ծաղկին և հովտի շուշանին, ընտիր նարդոսին և հավելով խառնված եղեգնախունկին, ազնիվ գինով ճոխացած քրքումի բուրմունքին, ոչ թե սոսկ յուրի միությամբ պատշաճորեն օրինակեցիր փառավորյալ անքնին անունդ, որ ամենայն ինչ լիալրում ես և որևէ բանի կարիք չունես (...):

Աստծուն որդեգրված Սողոմոն օծյալի հետ երգում եմ երկնավոր փեսայիդ՝ հարսի բերանով բարեբան գոհաբանություն՝ համբուրելով մտքի ըղձանքի մեջ Քո յուրի բուրմունքը բոլոր խունկերից ավելի և, համաձայն իմաստուն և աստվածաբան Ավետարանչի հոգելից խոսքի, հավիտենական կյանքի խոսքն ունեցողի նման, Քեզ հետ Քո յուրի բուրմունքի հետքով ընթանանք՝ մեր երեսը լվանալով կյանքի ջրով, որ վեր է այս տեսանելի երկնքից, և մեր գլուխներն օծելով երկնային անախտական յուղովդ՝ Քո առջև կանգնենք ուրախությամբ, զվարթորեն և ոչ թե տխրությամբ:

ԺԲ

Այս խնկելի, պաշտելի, երանելի յուրը սենյակիս սյանը և կամ գլխիս մագերին նպաստամատույց շնորհ չի բերի, եթե տերունական կենսատու Խաչովդ չտյառնագրվի: Այս զարմանահրաշ լույսի օրհնության յուրը հրեաներին, հնդիկներին, սկյութացիներին, բարբարոսներին, հելլեններին և շնգալուս սոսկավիթխարի խուժադուժ ազգերին, ազատ տիրոջը և ծառայածին, ստրուկին քրիստոնյա է դարձնում, կնքում Քո անվամբ, Սուրբ Հոգուդ ընծայում և երկնավոր Հորդ հարազատ որդի հռչակում: Բազմատեսակ են սրա հրաշագեղ կերպերը՝ պատշաճեցված նախ նյութին և ապա՝ գործությանը: Քանզի ինչպես փայտեղեն անոթը, քանի դեռ (յուղով=ձյութով) օծված չէ, դյուրությամբ շեղվում է և անպետք դառնալով՝ անարգվում, այդպես էլ սրանով չօծված մարդը հեշտությամբ խորտակվում է, և անհաղորդ լինելով Քեզ, չի լուսավորվի: Սա Քո մատն է, Հիսուս, որով հրաշքներ ես զարմանագրում (...):

ԺԴ

Սա բարեսեպիլ օծում է նաև բռնամարտիկ, մերկամրցանակ ըմբիշների համար, որպես գորավոր ճգնավորական հնարք՝ սատանայի ճիրանների [համար] անորսալի դարձնող, դների և ախտերի ահարկու ախտյան (...): Օծության այս զարհուրելի անունն այնքան ահավորություն ունի, միանգամայն և սրբություն, յուղավորական խնկարկուր-

յուն, որ ինչպես երկրայիններիցս և ոչ մեկը չի համարձակվում Աստված հորջորջվել, այլ աստվածային, նույնպես մարմնավորներս Քրիստոս անունը չենք դնում մեր անձին, այլ՝ քրիստոնյա, որ անկրեւի էր Մկրտչի՝ [Սուրբ] Հոգին ջրերի միջոցով հրավիրողի (Մատթ. Գ 11) վաղնջական մեծության համար, որովհետև, ասում էր, ես Օծյալ չեմ, այլ Նրա առջևից առաքվածը (Հովհ. Ա 20): Սրանով էին շրջում առաքյալները, որոնք, իբրև Աստծու ձեռքի հարազատ ազգակիցներ, սրանով էին առաջնորդվում, քանզի յուրով էին օծվում և, առանց մարդկային հնարքների, Քո անվամբ բժշկում: Որովհետև ինչպես խավարը լույսից, ցավը՝ առողջությունից, գիշերը՝ ցերեկից և մահը՝ կյանքից, այնպես էլ այս տիրապարզև Բանից չարի բոլոր գորությունները մերժվում, խափանվում են, իսպառ ոչնչանում: Քանզի ինչպես զազրելի ճանձերը և փոքր գեռունները այս նյութից, իբրև մահվան դեղից, ոչնչանալով պակասում են, այնպես էլ օրհնության շնորհի լրությամբ այս յուրը գորանալով՝ վանում է չարքերին, պատռում չարի մուրհակները և մահվան վճիռը բեկանում: Առանց օծման օծանդակության կատարյալ չէ [մկրտության] ավագանը: Փրկության այս դեղը տրվեց ավագաններից մահացու վերք ստացած մարդուն (տես՝ Ղուկ. Ժ 30-34) (...): Այս յուրին փափագելով՝ Դավիթը, որպես պտղալից ձիթենի, Աստծու տան մեջ է հարակայում (Սաղմ. ԾԱ 10), լքելով թլփատությունը՝ դրանով մկրտության շնորհն է գուշակում:

Եվ ինչու՞ եմ ես այս մասին խոսում և կարծում, թե ընդհանրականին հասա, ինչին անկարող են նույնիսկ վերինները՝ բացատրելու այս խորհրդի մասնավոր պարագաները, ուր մնաց թե՛ իսկությունը (...):

ԻԴ

Հեգուության այս յուրը համբարձման և խոնարհության տևական օրինակն ու նմանությունն է, մեկին իբրև կակուղ պատառ է մատուցվելով ջամբվում՝ իբրև հավասարակշիռ և բարեհարմար Խոսքի կերպարանք, մինչդեռ բոլոր եղանակների, հոսանուտ, ստորածորելի նյութերի մեջ՝ գերափառ, վերնաձեմ, հրաշափառ խորհրդի պատկեր է, որովհետև մորթե մի ամանի մեջ լցված լինելով՝ նույնիսկ գինու և ջրի նման թացությամբ չի ապականում այն, այլ իր պատշաճ սահմանի մեջ պահում: Այսպես ընդունելով Քո բարիքների անհավասարելի առավելությունը, կենդանի Աստծու Որդի, սրբանվեր այս օծումը դեմքիս առջև դրոշմում եմ Քո արյամբ և շնչիս բնության մեջ Քո Հոգով հաստատում՝ մտքիս հավատարիմ խորհրդով, թե այս պտղի յուրը հավիտենապես պետք է հայտնվի նորոգափայլ, բազմաձաճանչ ճառագայթումով լույս պարզնելով ի փառս Գալիքի (...):

Ս. Գրիգոր Նարեկացի

- Զ -

Մյուռոնի մասին դարձյալ ասում եք, թե ձեթը ձիթենու չէ: Արդ, մի՞թե [Սուրբ] Հոգու շնորհները ձիթենու ձեթից գորավոր չեն, մի՞թե ամենակալ չէ Սուրբ Հոգին և չի տիրում բոլորին, և բոլորը (Նրանով) նոր արարածներ չեն: Այդպես էլ և՛ ձիթենու, և՛ ընկույզի, և՛ բնեկնի, և՛ շուշմայի, որին մենք կնճույթ ենք անվանում, և՛ ամենայն ինչի մեջ անխափան հանգչում են Սուրբ Հոգու շնորհները: Սուրբ Ավագանի մկրտությունը կատարվում է

ինչպես Հորդանանի ջրերի մեջ, այնպես էլ մնացյալ բոլոր ջրերում, ինչպես Սուրբ Հոգու շնորհները հանգչում են ձիթենու ձեթի մեջ, քանզի զորությունը ոչ թե ձիթենունն է, այլ Սուրբ Հոգունը: Իսկ եթե պատվականության համար վիճենք, ապա Մովսեսը կովերի յուղը ավելի պատվական համարեց, քան ցանկացած յուղ:

Արդ, իր պատվականության համար կովերի յուղը օգտագործում են այն ունեցողները: Եվ հիմարություն է պնդել, թե որքան քիչ է նրա մեջ երկրավոր (կենդանական) նյութը, այնքան մեծ է նրա մեջ Աստուծո զորությունը: Եվ եթե ոչ, ապա ինչո՞ւ խաչը ոսկուց կամ պատվական քարերից չպատրաստեց, այլ՝ փայտից, որպեսզի Աստուծո զորությունը երևա և ոչ թե նյութի պատվականությունը: Ինչո՞ւ անարգ քարայրի և մսուրի մեջ բազմեց և ոչ ոսկեձեղուն տաճարի և ականակուռ բազմոցի մեջ. որպեսզի ամենայն ինչի մեջ Աստուծո զորությունը մեծարվի և ոչ թե՝ նյութի առավելությունը, նաև՝ Աստուծո փառքը հոչակվի խղճուկ և ստորին երկրավոր առարկաների միջոցով: Ինչպես տիմար և տգետ առաքյալներին ընտրեց և նրանցով Իր զորությունը ցույց տվեց աշխարհին: Այդպես էլ ամեն տեսակ ձեթով. [այն] դրվում է սուրբ սեղանի առջև, և սուրբ նշանով՝ Քրիստոսի փրկական Խաչով, հայրապետական ձեռքը, քահանայական դասակցությամբ ադոթելով օրհնում է, և Սուրբ Հոգին հանգչում է (նրա վրա), և ձեթը լցնում Իր աստվածային շնորհքով՝ կատարելությամբ օծելու համար ավագանում մկրտվողներին, ինչպես Ինքը խոստացավ, թե ուր որ երկու կամ երեք հոգի Իմ անունով հավաքվեն՝ Ես այնտեղ եմ, նրանց մեջ (Մատթ. ԺԸ 20):

Եվ դարձյալ ասում է. «Ինչ որ Իմ անունով խնդրեք հավատքով, կստանաք» (Հովհ. ԺԶ 23): Ապա ուրեմն՝ ուղիղ հավատք է պետք ու ճշմարիտ աղոթք, և կկատարվեն Աստուծուն (առաքված) բոլոր խնդրվածքները. (և սա) ոչ թե այս կամ այն ձեթի, այլ միայն Աստուծո հաճելի նրանց շնորհիվ, ովքեր (հավատքով-Հ. Ք.) կխնդրեն Նրանից, անխտիր կօրհնվի և կսրբվի ամեն տեսակ ձեթ՝ սուրբ մկրտությունը կատարելու համար, ինչպես ամեն տեսակ ջուր կիրարկվում է մկրտության ավագանում՝ Հորդանանի նմանությամբ: Իսկ եթե մեկը համառի պնդել, թե օրենքը հրամայում է ձեթը ձիթենուց պատրաստել, ապա նախ այս կասենք, որ Հրեաստանում ձիթենու ձեթը շատ էր, այդ պատճառով էլ կարգադրեց հեշտ գտնվողը պատրաստել և ոչ թե այլ պատճառով:

Դարձյալ նկատենք. եթե օրենքներից մեկը հարկադրված ես կատարում, պարտավոր ես նաև բովանդակ օրենքը կատարել, ինչպես Պողոս [առաքյալն] է ասում Գաղատացիներին հղած [թղթում]: Եթե բոլորը (օրենքները - Հ. Ք.) պարտադիր չէ կատարել, (ապա նրանցից) մեկը՝ նույնպես, սակայն հոգևորը կատարում ենք ավելիով, ինչպես Ավետարանից հրաման ստացանք: (...)

(...) Իսկ դուք, այս պատվիրանը զանց առնելով, միայն ձիթենու ձեթն եք վկայաբերում, ինչը հիշատակելը մեծ բան չէ, և անտեսելն էլ ամենևին չի վնասում, որովհետև ամեն տեսակ ձեթ Աստուծունն է, ինչը օրհնում ենք Քրիստոսի սուրբ Խաչով, ինչով հիշատակվում է Տիրոջ կենարար մահը, և աղոթելով տյառնագրում, կնքում ենք այն (յուղը), ընդունում է Սուրբ Հոգու շնորհները և մկրտվածներին լիալրում է սուրբ օծությամբ (...):

Իսկ հույները, այս զորավոր պատվիրանները թողած, հիշում են ձիթենու ձեթը, ինչը մեկն իսկ չի հիշում, որովհետև Դիոնիսիոս Արիսպագացին հիշում է միայն յուղը՝ քահանայապետի կողմից Մյուռոնի օրհնությունը կատարելիս, բայց չի հիշում նրա այս

կամ այն անունը: Նույնպես և Տիրոջ եղբայր Հակոբոսը ասում է, թե յուրով օծում են նաև փրկական Խաչը՝ Տիրոջ անունով (Հակ. Ե 14), որ օրհնում է յուրը, որ (սակայն) մնում է իբրև յուր: Ուրեմն՝ ոչ թե ինքը՝ յուրը զորություն ունի առանց Տիրոջ անվան. քալ լիցի, այլ Տիրոջ անունն է զորացնում յուրը: Ինչպես նաև Պողոսն է ասում, թե՝ «Ամենայն ինչ սրբվում է Աստծո խոսքով և աղոթքով» (Ա Տիմոթ. Դ 5): Ահավասիկ, չասաց այս կամ այն (բանը), այլ՝ «ամենայն ինչ»: Իսկ դուք ձիթենու ձեթն եք հիշում, իբր թե Աստված միայն նրան է իշխանություն տալիս և ուրիշ բաների՝ ոչ (...): Բայց մենք արձանագրում ենք, թե Աստծո զորության համար ամեն տեսակ ձեթ մեկ է: Եվ ինչպես Մյուռոնի օրհնությունը ընդունել ենք մեր Սուրբ Լուսավորչից և Սուրբ Սահակից, այդպես էլ կատարում ենք մինչ այժմ և կատարելու ենք միշտ:

Ամեն տարի, երբ օրհնում ենք Մյուռոնը, հին Մյուռոնը խառնում ենք նորի մեջ և այնպես օրհնում: Սուրբ Գրիգորից և սուրբ Սահակից սկսած մինչև այսօր նույն Մյուռոնը շարունակվում և գալիս է մինչև այժմ՝ միշտ ընդունելով Սուրբ Հոգու շնորհները՝ սուրբ օծությամբ շնորհագործում Ավագանի մեջ մկրտվածին՝ Հոր և Որդու անվամբ. Որդու կամավոր և կենարար մահվամբ, Սուրբ Հոգով, քանզի սրա մեջ է հավատքով իրագործվում Սուրբ Մկրտությունն ու մեր միավորվելը միասնական Սուրբ Երրորդության հետ, որին փառք և զորություն այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից (...):

Անանիա Սանահնեցի (ԺԱ դ.)

«Հակաճառություն ընդդեմ երկաբնակների»

- Է -

(...) Բայց երբ օրհնում ենք Խաչը և վրան ջուր ու զինի ենք հղում, ոչ թե քարն ու փայտը դարձնում ենք արքայության որդիներ, այլ Քրիստոսի Խաչի օրինակն ենք դրոշմում նրանց վրա (...):

Եվ ինչո՞ւ է քեզ անարժան թվում Մյուռոնը մերձեցնել Խաչին. քանզի Քրիստոս (Ինքը) Խաչին բնեռվեց, և (այդ) անարժան չհամարվեց, այլ սրբեց այն և տվեց հավատացյալներին՝ որպես պահապան, ապա ի՞նչ վնաս բան կա, եթե Մյուռոնը մոտեցնենք Խաչին:

Տեղ Գևորգ Հայոց Հայրապետի (կրթ. 1058-1059 թթ.)

և հոգեշնորհ փիլիսոփայի պատասխան թուղթը
ասորիների պատրիարք Հովհաննեսին

- Ը -

(...) Իսկ երբ ընդունողների (հավատացյալների) տկարության պատճառով Հոգու տեսանելի շնորհները նվազեցին, հենց նույն Հոգուց շարժված՝ գեղեցկապես հիմնակարգեցին, որպեսզի ընթերցվեն հոգեկիր մարգարեների, առաքյալների և ավետարանիչների խոսքերը ստեղծված Խաչի դիմաց (...) և Խաչի վրա կողահոս բխման նմանությամբ Խաչը լվան ջրով և զինով և որպես Հոգու սրբության օծություն՝ այն դրոշմեն Մյուռոնով (...):

Եվ եթե հակառակորդներից մեկն ընդդիմաբանի Մյուռոնի օծման կապակցությամբ՝ իբր թե այն ավելորդ ու անտեղի է, այս մասին կասենք, որ Մյուռոնն ունի Սուրբ Հոգու

գործության խորհուրդը: Եվ եթե Հորն ու Սուրբ Հոգուն էակից ամենայն ինչի անկարող մարմնացյալ Բանն անպատշաճ չհամարեց կամ նվաստություն [չնկատեց] Սուրբ Հոգու՝ աղավնու կերպարանքով Իր իսկ վրա իջեցնելը Հորդանանում, այլ նույն Հոգով կենցաղավարեց անապատում (...), ապա որքան պատշաճ է մեզ սոսկական նյութը, որ վերցնում ենք նյութական բաներից, օծել նույն իմաստով, որպեսզի նույն Հոգու գործությունն առնի:

Ներսես Շնորհալի (մոտ 1100-1173 թթ., կթդ.՝ 1166-1173 թթ.)
«Նամակ՝ հղված Միջագետքի ասորիներին՝
Ամայք նահանգի բնակիչներին»

Այլ նորաձև հովիվը
(Ս. Գրիգոր Լուսավորիչը)
Առնելով Իր նորակերտ հոտը
Եվ ընտրելով՝ Եփրատի ափն հասավ:
Եվ հանդարտահոս գետը շրջվելով,
Կարկաչասահ պտույտ գործելով՝
Լայնատարած դաշտի նման ծավալվեց,
Եվ նորագույն հոտն այնտեղ բերելով՝
Հեղեց (Սուրբ) Հոգու օծման յուղը:
Երկնքում երևաց լույսի այուն՝
Գերազանցելով արեգակին:
Եփրատը դարձավ նոր Հորդանան՝
Վկայված հայրական ձայնով,
Որ որդեգրելով մարդկանց որդիներին՝
Դարձյալ Եղեմ հրավիրեց:

Ներսես Շնորհալի
«Վիպասանություն»

- Թ -

Երբ նրան (Թադեոս առաքյալին - Հ. Ք.) վիճակվեց Հայաստան աշխարհը, տրտմեց և ասաց. «Այդ երկիրը ցուրտ է, և մարդիկ՝ բիրտ»: Եվ ասացին. «Մի՛ ընդդիմացիր [Սուրբ] Հոգուն»: Եվ նրան տվեցին օծման յուղը, որ օրհնել էր Քրիստոս, և գեղարդը: Եվ ուրիշ ազգեր չունեն այս պարծանքը՝ մեր Մեռոնը, որ հանապազ և միշտ նույն շնորհն ունի:

Վանական Վարդապետ (1181-1251)
«Գովեստ հայ ազգի»

- Ժ -

Նա, ով պատճառ բռնելով ասում է, թե Հայոց Մեռոնը անկատար է և դրա համար անպատվում այն, շատ ստություն ունի: Մինչդեռ իրենց Մեռոնը շատ են պատվում [ասե-

լով], թե նրա մեջ բալասանի ձեթ և այլ անուշահոտ նյութեր են խառնված խունկի հետ: Եվ կանոնակարգում են Մեռոնը պատրաստել խառնուրդով, ինչպես Պատարագի սուրբ հացի մեջ՝ խմոր (են խառնում) և (հաղորդության) բաժակի մեջ՝ ջուր: Եվ գրված չէ, թե ձիթապտղի ձեթն է անհրաժեշտ օրհնել, որովհետև գավառներում ձիթապտղի ինչ ձեթ պատահի, այն է ընդունելի. թե՛ շուշմայի և թե՛ ուրիշ տեսակների:

Աստված Մովսեսին հրամայեց խակակութ ձիթապտղի յուղ պատրաստել, համաձայն տվյալ գավառում եղածի: Բայց ինչպես Պատարագի հացն է օրհնություն ստանալով դառնում Քրիստոսի մարմին, նույնպես ձեթն է օրհնություն ստանում որպես Հոգու նշանակ, քանզի Սուրբ Հոգին է, որ օրհնում է. և սրա առհավատյան թե՛ Պատարագի և թե՛ Մեռոնի անուշահոտ լինելն է:

Եվ եթե մեկն օրենքը վկայակոչի, ասելով, թե չորս (տեսակ) անուշահոտ խունկ խառնեցին օծության յուղի մեջ, [կասենք]. Բայց այն վայել էր Օրինակին, և Ճշմարտությանը՝ հարկավոր չէ նման խառնուրդ, քանզի այնտեղ ամենայն ինչ մարմնավոր է և այստեղ՝ հոգևոր (...):

Մխիթար Գոշ (մահ. 1213)

«Հավատքի ուղղափառության մասին»

- ԺԱ -

(...) Ամենափրկիչն ու ամենագթած մեր Բժիշկը՝ Քրիստոս, ավագակների ձեռքն ընկածի մասին իր առակախոսության մեջ երկու կարգի հարկավորագույն խորհուրդի հայտ բերեց՝ վերքերի վրա ձեթ և գինի հեղելով, որպեսզի դրանցով, այսինքն՝ գինով և ձեթով բժշկի, այսինքն՝ մկրտությամբ, որ կատարվում է Մեռոնի աստվածային յուղի միջոցով և իր կենդանարար արյամբ, որ գինու միջոցով եղավ մեր փրկության համար: Արդ, ամենառատ և գթասիրտ մեր Բժիշկը՝ Քրիստոս, մեզ ավանդեց նաև այլ զանազան և պես-պես կենդանարար խրատներ ու հորդորներ, տարբեր պատվիրաններ, փրկության, օգտակարության զանազան եղանակներ և ճանապարհներ, ինչպես նաև՝ եկեղեցու յոթ շնորհները, որ ամբողջապես օգտակար, առողջարար, փրկագործ և կենդանացուցիչ են, սակայն այս երկուսը, այսինքն՝ մկրտությունն ու հաղորդությունը, բացառիկ են, որովհետև մեր բնության անհրաժեշտ գոյացուցիչներն ու պահպանիչներն են՝ մեկը՝ ծնելով և մյուսը՝ կենդանի պահելով. այս պատճառով Տերն այս երկուսը հարկադրական կանոնով և անեղծանելի կնիքով վճռեց, որ բոլորը ընդունեն և հաղորդվեն (...):

Բայց այն հոգիները, որ մեկտեղված են մի վայրում առանց Աստծո, այսինքն՝ առանց մկրտության ու հաղորդության, չեն կարող փրկվել և ոչ էլ նույնիսկ քրիստոնյա դառնալ, որովհետև մեկը (մկրտությունը) ծնունդ է, մյուսը (հաղորդությունը)՝ ծնվածի պահպանություն: Այս պատճառով առանց մեկմեկու չեն լինում: Ըստ այդմ սուրբ Դիոնիսիոսը սուրբ հաղորդությունն ու Սուրբ Մեռոնը համակարգ (հավասար) է անվանում, որովհետև իրարով են [գոյավորվում] և իրարով են սրբազնագործվում, քանզի Պատարագը չի սրբազնագործվում առանց Մեռոնի, և ոչ էլ առանց Պատարգի՝ Մեռոնը: Ուստի ասում է. «Քահանայապետության բոլոր սրբազնագործությունները Մեռոնով են կատարվում, ինչպես Եկեղեցին, Մեղանը, Խաչը, Քահանան, և բոլոր եկեղեցականները Մեռոնով են օծվում և սրբվում»: Այս պատճառով և եկեղեցու բոլոր խորհուրդների մեջ մկրտությունն

ու Մեռոնի օծումը նախադաս է՝ իբրև դուռ և ճանապարհ մյուս բոլորի: Ինչպես սուրբ Նարեկացին է ասում. «Քահանայությունը չի կարող ձեռնարկել [մոտենալ] անկոխելի տեղին, այսինքն՝ Մեղանի սրբազան խորհրդին մերձենալ, եթե Մեռոնի օծմամբ նվիրագործված չէ»: Մի ուրիշ տեղ սուրբն ասում է, թե՝ «Այս հոգեկիր Մեռոնը իրեն հավասար կամ ընկեր չունի, քանզի բոլորից առավել է, այլ՝ միայն Աստվածային Խաչիդ և Աստվածային Արյանդ հավասարությամբ գերապատիվ եղավ»: Ուրեմն, ինչպես առանց Քրիստոսի արյան և Խաչի չկա փրկություն, նույնպես և առանց աստվածային այս Մեռոնի չկա հարություն և որդեգրություն Հայր Աստծուն: Ինչպես Հացի և Գինու խորհրդի միջոցով աներկբայորեն հավատում ենք, թե Քրիստոսի ճշմարիտ մարմինն ու արյունն ենք ճաշակում փրկության համար և սուրբ Ավագանի ջրի մեջ ծնվում իբրև Աստծո որդիներ, այդպես էլ աստվածագործ Մեռոնի օծումով ստուգապես հավատում ենք, որ սրբագործ այս յուրի միջոցով Սուրբ Հոգին հանգչում է մեր մեջ, ստանում հավիտենական կենդանություն և աստվածային որդեգրության կնիք, համաձայն Պողոսի, թե «Որդեգրության Սուրբ Հոգի ստացանք, որով աղաղակում ենք Աբբա՝ Հայր» (Հռովմ. Ը 15):

Արդ, սկզբնապես այս յուրը կոչվում էր շնորհաբաշխ Մեռոն, որ ըստ բանաստեղծական մեկնաբանության նշանակում է մայր, որովհետև ինչպես մայրն է բնականորեն սիրում և խնամում իր որովայնի ծնունդը և գորովագութ ըղձանքով միշտ պահում և պահպանում ամեն տեսակ վնասակար արկածներից, նույնպես և այս սուրբ Մեռոնը հավատացյալներին և սուրբ Ավագանի շնորհիվ Մկրտությամբ Իրենից ծնվածներին սիրում, հոգևոր խանդաղատանք է տալիս նրանց նկատմամբ և գորովագեղ ծնողական գթով պահպանում և փրկում է աներևույթ թշնամու ամեն տեսակ արկածներից: Համաձայն Նարեկացու, ինչպես խավարն է փախչում և հալածվում լույսից, ցավը՝ առողջությունից, մահը՝ կյանքից և գիշերը՝ ցերեկից, այդպես էլ տիրապարզ յուրից իսպառ մերժվում և մեկուսանում են բոլոր չարությունները:

Դարձյալ այս սուրբ յուրը կոչվում է Մեռոն, այսինքն՝ մեռցնող, քանզի Սուրբ Մեռոնի շնորհիվ սուրբ Ավագանի մկրտությունն ու ծնունդը Քրիստոսի մահվան և Հարության խորհուրդն ունեն: Որովհետև երեք անգամ ջրի մեջ ընկղմվելը խորհրդանշում է Քրիստոսի երեքօրյա թաղումը, իսկ ջրից դուրս գալը՝ Հարությունը (...):

Դարձյալ, այս Սրբալույս յուրը կոչվում է Մեռոն, այսինքն՝ մռայլ, մթին և խավար, քանզի աստվածային գրոց սովորությունն է աչքին և մտքին անհասանելի և անըմբռնելի [իրերը] խավարով ու մթով նշանակել՝ անմատչելի լինելու պատճառով, ինչպես օրինակ՝ Աստծուն, որ համակ լույս է և անմատչելի լույսի մեջ բնակվող (...):

Դարձյալ աստվածահրաշ այս յուրը կոչվում է Մեռոն, այսինքն՝ մռայլ, մթին, իբրև անիմանալի, անըմբռնելի լինելու պատճառով խավարի, մռայլի մեջ ծածկված (իրողություն), ըստ Նարեկացու, որ ասում է. «Որովհետև այս իրողությունը հավետ անքննելի է, քան բոլոր սրբությունների սրբությունները»:

Դարձյալ, այս սուրբ յուրը կոչվում է լույս կամ Սրբալույս, սրբող և Աստծո նման լուսավորող (...): Այս պատճառով Մեռոնը կոչվում է սուրբ և լույս՝ իբրև Արարիչ Աստծո պատկերակից: Արդ, ինչպես Աստված և արեգակը իրենց լույսը մշտապես տարածում են արարածների վրա և բոլորին անխտիր լուսավորում, նմանապես և այս Սրբալույս Մեռոնը աստվածային շնորհների լույսը միշտ և առատորեն արձակում է հավատացյալներ-

րի հոգիների մեջ և լուսավորում բոլորի հոգիները և սրբում մեղքերից (...):

Անանուն (ԺԵ դարից առաջ)

«Քարոզ Սրբալույս Մյուռնի մասին»,

Ըստ այն խոսքի, թե՛

«Եթե մեկը վերստին չծնվի հոգով և ջրով» (Հովհ. Գ 3)

- ԺԲ -

(...) Իսկ Սուրբ Մյուռնով օծվելն այն է ցույց տալիս, որ երբ Քրիստոս մկրտվեց, Սուրբ Հոգին իջավ նրա վրա, որպեսզի, իբրև մեր գլուխ, իր անդամների՝ հավատացյալների վրա հեղի (այն)՝ իբրև ազնիվ յուղ, որ իջնում է Ահարոնի գլխին (Սաղմ. ՃԼԲ 2): Այսպես էլ ջրով Քրիստոսի մեջ ենք մկրտվում և Աստծո որդիներ կոչվում և յուղով միավորվում ենք Սուրբ Հոգու շնորհներին: Եվ իմանալու է, որ ճակատի, սրտի, թիկնամիջի օծումը դրոշմ է (կոչվում): Եվ այն, որ մեր հինգ զգայություններն է օծում, գաղտնորեն [ակնարկում] է օծման խորհուրդը: (...)

Եվ եթե մեկն ասի, թե պարտ է, որ քահանայի ձեռքը մոտենա զգայարաններին, կպատասխանենք, որ քահանայի ձեռքը հարածամ մոտենում է քրիստոնյաների գլխին, որ արմատն է բոլոր զգայությունների: Եվ քահանայի ձեռքը օծված և սրբված է Մյուռնով և տալիս է սրբության շնորհ, ում մոտենում է (...):

Եթե մեկն ասի, թե մկրտությունից առաջ եղած առաջին օծումը չունենք, կպատասխանենք, որ այդ ևս գաղտնորեն ունենք, ինչպես այն, որ Ավագանի ջրի մեջ Մյուռնը խառնվում է Խաչի նմանությամբ նախ այս խորհուրդի պատճառով: Երկրորդ՝ որովհետև մեր մկրտությունը ոչ թե Հովհաննեսի ջրի մեջ է, այլ՝ Քրիստոսի մահվան: Այդ պատճառով այլևայլ յուղ չենք օգտագործում, այլ միայն Սուրբ Մյուռն, որպեսզի քահանաները չհամարձակվեն ձեռքերին կրկին եկեղեցի մտցնել: Այլ Ավագ Հինգշաբթի ենք օրհնում յուղը, որպեսզի Սուրբ Մյուռնը համբակների ոտքերին չմերձենա: Դարձյալ այս օծման խորհուրդը վերաբերում է ննջեցյալ քահանաներին, որովհետև նրանց օծում ենք իբրև ըմբիշներ, որպեսզի գոտեմարտեն օդի չար ոգիների դեմ:

Եվ եթե մեկն ասի, թե միայն մարմինն է օծվում՝ ինչպե՞ս է հոգու վրա ներգործում, կպատասխանենք, երբ միավորված էր մարմնի հետ, բոլոր մարմնավորները միությամբ էին ներգործում նրա վրա, իսկ այժմ, որ բաժանված է, բոլոր սրբությունները բաժանբաժան են հասնում նրան (...):

Եվ եթե մեկն ասի, թե դրոշմ չունենք, որովհետև եպիսկոպոսը չի տալիս, ինչպես ֆռանկաց ազգը, կպատասխանենք, թե համաձայն հունաց ազգի՝ ինչպես քահանան պատարագում և մկրտում է, այնպես էլ դրոշմում է, ըստ սուրբ Դիոնիսիոսի, որ քահանայապետ է կոչում նրան, ով պատարագում, մկրտում և դրոշմում է (...):

Դարձյալ ասենք, որ մեր քահանաները իշխանություն ունեն դրոշմելու, որ շնորհում է նրանց եպիսկոպոսը. ուրեմն, իշխանակից են մեր քահանաները և նրանց եպիսկոպոսները (...):

Գրիգոր Տաթևացի (1346-1409 թթ.)

«Քարոզ եկեղեցու յոթ խորհուրդների մասին»

- ԺԳ -

Իմանալու է, որ առաքինությունն ու սրբությունը աստվածատեսակ նմանություն են, ըստ կարողության: Իսկ աստվածային առաքինությունը գաղտնի է, կատարյալ և անարատ, այսինքն՝ անկեղծ: Եվ քանի որ գաղտնի է՝ շատերի համար անիմանալի է: Եվ իրապես, աստվածային բարիքը բոլոր արարածների համար գաղտնի է: Եվ քանի որ կատարյալ է և ոչ անկատար՝ բոլորին լիալրում է կատարելապես: Եվ քանի որ անարատ է՝ չի երևում տեսանելիքին, այլ ըստինքյան (առկա է) իր մեջ: Այս է ցույց տալիս և Սուրբ Մյուռոնը, որ գաղտնորեն է պարունակում հոտը և անհայտ է հոտոտելիքին, (սակայն) կատարյալ և անարատ (բարիքը նրա մեջ) առկա է ըստինքյան: (...)

Բայց այստեղ հարցնելու է, թե ի՞նչ է նշանակում Մյուռոնի անուշ հոտը: Ասենք, որ Մյուռոնը կազմված է բազում անուշահոտ ծաղիկներից, որ Հիսուս Քրիստոսն է, ըստ այն խոսքի, թե՝ «Թափված յուղ է Քո անունը» (Երգ Ա 2)՝ հավաքված բազում մասերից՝ հոգուց, մարմնից և այլն: Զարդարված անմեղությամբ՝ նա է «Հեսսեի արմատից բխած ծաղիկը» (Եսայի ԺԱ 1): Իսկ Մյուռոնից բխող անուշ հոտը մարմնից առաջ եկած Աստվածություն է, այլն մեզ վրա տարածված սրբության առաքինություն, նաև Քրիստոսի ձեռքով ընծայաբերված անուշահոտ Սուրբ Հոգին: Քանզի Սուրբ Հոգին բխում է Հորից, ընդունվում է Որդու կողմից, որովհետև Որդու միջոցով է ընծայաբերվում բոլոր արարածներին: Իսկ հոտոտելիքից պահանջվում է առողջ լինել հոտից՝ անուշ լինել, և հետո անուշահոտություն կլինի:

Նույնպես և մեր մտքի իմանալի հոտոտելիքին անհրաժեշտ է առողջ լինել և զերծ արտաքին ու ներքին ախտերից, որից հետո (միայն) նա կառնի (Սուրբ) Հոգու անուշահոտ բուրմունքը: Եվ ինչպես նախ հոտն է բուրում և բարեկիր դարձնում և ապա սնուցում ու հետո դառնում ախորժելի, քաղցր և առանց այլայլության, նույնպես և Սուրբ Հոգին, երբ իջնում է մտքի մեջ, բարեկիր է դարձնում խորհուրդը և ապա սնուցանում նույն բանը և աճեցնում ու հետո դառնում ախորժելի, քաղցր ու առանց այլայլության, որովհետև անբաժանելի է մնում իբրև հաստատված կնիք:

Այսպես է աստվածային իմաստն ու բանը. երբ իջնում է հոգու մեջ, երջանկությամբ է լցնում այն: Նույնպես և առաքինությունն ու սրբությունը մաքրում են ընդունողներին և (նրանց) դարձնում աստվածանման:

Իսկ (Մյուռոնօրհնեքի) արարողությունը Պատարագի նման է: Խունկերի բուրումով քահանայապետն իջնում է եկեղեցու մեջ և դառնում դեպի բեմը. սա ցույց է տալիս նախախնամական զորությունը, որ գալիս է մինչև հետինները, և իր հատկությունից, որ Աստված է՝ անեղ և անմարմին, չի խոտորվում, ինչպես ասվում է Պատարագի մեջ: Ինչպես Պատարագի ժամանակ չմկրտվածներին, ուխտացյալներին և ապաշխարողներին հանում են եկեղեցուց, որովհետև տեսությամբ անկատար են, այստեղ նույնպես կլսեն ընթերցումների խոսքը, որպեսզի դառնան դեպի խրատը և հետո դուրս գան:

Դրանից հետո արծաթե ամանով վերցնելով սուրբ յուղը՝ դնում է սուրբ Սեղանի վրա և տասներկու թներով ծածկում է, այսինքն՝ թևատարածումով, տասը մատներով և երկու բազուկներով, և տասներկու քշոցներով կամ երկու քշոցով՝ վեցական թներով հովանի անող սերովբեների պատկերով, որ անում է տասներկու: Արդ, քահանայապետն անընդմիջաբար տեսնում է Սուրբ Մյուռոնը, քահանաները կանգնած են շրջան կազմած, իսկ սարկավագները թափանցելով տեսնում են (սուրբ Մյուռոնը) անթիվ քահանաների

միջից: Իսկ ժողովուրդը հեռվից ոչինչ չի տեսնում, այլ միայն քահանաներին, սարկավագներին և արարողությունը:

Քահանայապետը նշանակում է Աթոռների առաջին դասը, որ անընդմիջաբար ընդունում է Քրիստոսի բուրմունքը: Իսկ քահանաները նշանակում են (հրեշտակների) միջին դասը, սարկավագները, որ նրանց միջնորդությամբ թափանցելով տեսնում են (նշանակում են հրեշտակների վերջին դասը): Իսկ հեռու ժողովուրդը մարդկանց բազմությունն է, որ այս երկրի վրա խորհրդանշում է հրեշտակներին:

Դարձյալ աստվածային քահանայապետը տոհմակից է Քրիստոսին՝ անընդմիջաբար նրանից առնելով իշխանությունն ու շնորհները, համաձայն կարգի, տալիս է քահանաներին ու սարկավագներին, և նրանք վերջում ժողովրդին են շնորհում առաքինությունը, սրբությունը և այլ բաները:

Դարձյալ քահանայապետը բաց երեսով տեսնում է Տիրոջ հանդերձյալ փառքը, և այն, համաձայն կարգի, բացափայլում է մինչև իր վերջին հետևողները: Ինչպես, օրինակ, այժմ նույն կարգին են պատկանում հրեշտակների դասերը, նույնպես այն ժամանակ՝ մարդկանցից սրբերն ու ընտրվածները:

Այլ իմանալու է, որ քնոցը երկու դեմք ունի, նաև՝ թևերը, շուրջկալը: Եվ անունը նշանակում է սերովբեների գերագույն էությունը, որ առավել է ուրիշներից: Նախ՝ որովհետև քնոցը երկու դեմք ունի և կոթ. սա խորհրդանշում է առաջին դասը (Սերովբեներ, Քերովբեներ, Աթոռներ), որ առնում է Քրիստոսից և երկատեսակ կերպով փոխանցում մյուս դեմքին, այսինքն՝ միջիններին (հրեշտակների միջին դաս՝ Տերություններ, Ձորություններ, Իշխանություններ), և նրանք էլ՝ վերջիններին (հրեշտակների վերջին դաս՝ Պետություններ, Հրեշտակապետեր, Հրեշտակներ), որոնք (քնոցի) կոթերն են, իսկ նրանք էլ (փոխանցում են) փայտե ստորին կոթին, այսինքն՝ մեզ, որ այլ բնություն ենք և նրանցից խոնարհ: Իսկ սերովբեների տասներկու թևերը ցույց են տալիս նրանց պատվի չափը: Եվ այս ունի երկակի իմաստ: Նախ՝ որովհետև յուրաքանչյուր դաս տասներկու գունդ է, ըստ Տիրոջ (խոսքի). «Հրեշտակների տասներկու գնդեր կիջեցնեմ» (Մատթ. ԻԶ 53): Այս խորհրդով տասներկու առաքյալներ ընտրեց: Այստեղից էլ, թե՛ սերովբեներն իրենց դասի մեջ առավել են, քան տասներկու գնդերը:

Երկրորդ՝ որովհետև սերովբեները վարից վեր ըստ կարգի տասներկուսն են, այսինքն՝ անշունչ էություններ, կենդանիներ և բանականներ, մենք, հրեշտակների ինը դասերը, և նրանք առավել են, քան բոլորը: Քանզի սուրբ Դիոնիսիոսը տեղ-տեղ վերին (դասի մեջ) Աթոռներին է նախակարգում և այլուր՝ սերովբեներն ու քերովբեները, որովհետև համակարգ են համապատիվ այս երեք դասերը, քանզի անընդմիջաբար են վայելում բոլոր աստվածային պարզկները: Իսկ «սերովբե» անունը, որ եբրայերենից թարգմանված նշանակում է կիզիչ կամ ջեռուցիչ, այն է ցույց տալիս, որ (նրանք) անմիջաբար լուսավորված են և ջերմացած աստվածային սիրո մեջ և այլոց լուսավորում և ջերմացնում են աստվածային սիրով: Իսկ սուրբ յուզի շուրջ լինելը նշանակում է աստվածային բուրմունք և լուսափայլություն: (...)

Իսկ յուզի սրբությունը, որ (կա) քահանայապետական խոսքի մեջ, խորհրդանշում է Քրիստոսին, որ սրբվեց Հորից և ըստինքյան՝ Սուրբ Հոգուց. Հորից՝ իբրև ներգործական պատճառից, Սուրբ Հոգուց՝ իբրև գործիական (պատճառից) և ըստինքյան՝ իբրև սրբա-

գործող և նյութական պատճառից:

Հայրը սրբող է, Որդին՝ սրբված, Սուրբ Հոգին՝ սրբություն՝ իբրև օծված, օծող և օծություն: Նմանապես և քահանայապետը, յուրը և սրբությունները: (...) Եվ քանի որ (Որդին) Աստված է՝ նույնպես սրբվում է Հոր և Սուրբ Հոգու հետ ոչ թե զատ-զատ, այլ նույնականորեն. Ինքը սրբվում է ըստինքյան, Ինքը սրբում է Իրեն և Ինքը սրբությունն է մեր բոլորի, ինչպես սուրբ յուրը է սրբվում և սրբում բոլորին: Եվ ինչպես սուրբ Սեղանը Հիսուս է, Սյուռոնը նույնպես Հիսուս է, և (ինչպես) Սեղանն է սրբվում, այնպես էլ՝ Սյուռոնը. այսպես Ինքը սրբում է Իրեն: Եվ դարձյալ. ինչպես Պատարագն է Ինքը, նաև սուրբ Սեղանն է Ինքը, ինչպես սուրբ Սեղանն է սրբում Պատարագը, նույնպես Սյուռոնն է սրբում սուրբ Սեղանը, և Խոսքն էլ սրբում է Սյուռոնը, իսկ Պատարագն էլ սրբում է մեզ:

Այսպես Քրիստոս սրբում է Ինքն Իրեն և Ինքն է մեր սրբությունը: Իսկ Հիսուսի սրբվելը սրբությունների հայտնությունն է, որովհետև այն, որ բնությամբ գաղտնորեն ուներ, մեզ հայտնվեց մկրտության ժամանակ: (Մկրտության) ավագանի ջրի մեջ յուրի խաչանիչ հեղումը նախ ցույց է տալիս, թե այս մկրտությունը ոչ թե Հովհաննեսինն է, այլ Քրիստոսին: Երկրորդ՝ որովհետև ջուրն Ինքը Քրիստոս է, Սյուռոնը (նույնպես) Ինքն է. Ինքը սրբում է Իրեն և սրբում մկրտվողին: Եվ ինչպես Քրիստոսի մեջ մկրտվողը օծվում է սուրբ յուրով, որ Սուրբ Հոգին է, այնպես էլ բովանդակ օրինակով տես Որդուն, որ սրբվում է Ինքն Իրեն Հորից և Սուրբ Հոգուց: (...)

Առաքել Սյունեցի (ծն. մոտ 1350-1425 թթ.)

«Քարոզ Սյուռոնի օրհնության մասին»

- ԺԴ -

Այն յուրը, որով հնում օծվում էին քահանաներն ու թագավորները, եփված էր ծաղկանոցի ծաղիկներից, հիրիկից, եղեգից, կինամոնից, գմուռսից: Հիրիկը ծաղիկ է, որ գտնվում է Եթովպիայում՝ Փիսոն գետի ափին, և ունի զորություն, որի հոտից հալածվում են դևերը: Իսկ եղեգը գտնվում է Սինա [լեռան] վրա. խիստ անուշահոտ է և մարդկանց մեջ հրաշքներ կատարող. ցավեր է բուժում, մանավանդ՝ քոսն ու սունկը: Եվ կինամոն ծաղիկը գտնվում է Թեբայիդում (Եգիպտոս). տեսքով շատ սքանչելի է. երբ քնած մարդու սրտի վրա ես դնում՝ նա իր սրտի մեջ եղած ամեն բան պատմում է առանց իմանալու: Եվ եթե եռման ջրի մեջ գցես՝ անմիջապես սառեցնում է: Զմուռսը Բաբելոնում է գտնվում. հավելի, խունկի նման է, երբ օծում են մեռյալի մարմինը, այն պահում է անապական և անփուտ: Դառն է իբրև լեղի. քացախով կամ զինով տալիս՝ թմրեցնում է:

Անանուս, [Յուդի մասին]

- ԺԵ -

«Վերցրու անուշահոտ համեմունքներ. զմոռնու հինգ հարյուր սիկլ ընտիր ծաղիկներ, դրա կեսի չափ՝ երկու հարյուր հիսուն սիկլ անուշաբույր կինամոն, երկու հարյուր հիսուն սիկլ անուշաբույր խնկեղեգ, հինգ հարյուր սիկլ սրբարանի հիրիկ և ձիթապտղի շուրջ վեց լիտր ձեթ: Դրանցից կը պատրաստես սուրբ օծության համար յուղ այնպես, ինչպես վարպետ յուղագործները ձեթ են պատրաստում: Այն սուրբ օծության համար յուղ թող լինի» (Ելք I, 23-25):

Հինգ նյութից գոյացած յուղը, համաձայն կարգի [նշանակն է] նախկին հայրերի արդարության: Աբելը զմոռնում ծաղիկն է. նրա ծաղկաձև արյունը հեղվեց: Անուշ կինամոնը օրինակն է Ենովքի զգոն վարքի: Կինամոնի համար ասում են, թե մեկը խոր քնի մեջ լինի (որ նման է մեր բնության թանձրության հետևանքով առաջացած մեղքի թմրությամբ)՝ նրան խոսել է տալիս արթուն ժամանակվա նման և հարցերին պատասխանել է տալիս, ինչպես Ենովքը: Այն նաև իջեցնում է տաքությունը, որ տապոտ հնոցի՝ Բանսարկուի (սատանայի) նման (մեղքի) տաքությունն է ներարկում հոգու և մարմնի մեջ: Ողջախոհ Ենովքը Բանսարկուի այս խորհուրդները վանում է մտքից, նաև՝ հեշտասիրության ցանկությունը: (Ենովքը) մարմնի մեջ նմանվեց երկնքի հրեշտակներին, որոնք չունեն արյան և մարմնի ջերմոտում:

Եղեգի խունկը նշանակն է Նոյի անուշակ արդարության, որ հոտոտելով Տեր Աստված վկայեց նրան և ասաց. «Մարդկային ցեղի մեջ քեզ տեսա արդար» (Օննդ. Է 1): Հինգ հարյուր սիկդ հիբիկը Աբրահամի հավատքի նշանակն է և հինգ զգայությունների շարժումների: Իսկ ձիթենու յուղը օրինակն է Մովսեսի օրենսդրության, որովհետև ինչպես լույսի ճառագայթն ըստինքյան ձեթը դարձնում է գիշերվա վանիչ, այդպես էլ նրա օրենսդրությունը կռապաշտության խավարից Իսրայելի որդիներին տարավ դեպի լույս, համաձայն այն խոսքի, թե՝ «Քո պատվիրանը ճրագ է, լույս և կյանք» (Առակ. Զ 23):

Բայց ճաճանչավոր ճրագը Կարապետն (Հովհաննես Մկրտիչն) է, որ եկավ օծության յուղով, որովհետև Մովսեսից սկսվեց, որով օծվեցին Ահարոնը, և նրա որդիները լուսատու ձեթով եկան դեպ քահանայություն և թագավորություն մինչև Հովհաննես, քանզի ինչպես խառնված (շնորհները) համաձայն յուրաքանչյուր անվան յուղի անվամբ են արտահայտվում, նույնպես և Մովսեսի ու Ահարոնի կողմից բոլոր օծվածներն, իբրև օրինակ, արտահայտվում են անշառավիղ Հովհաննեսի մեջ:

Հների մասին՝ այսքան, իսկ նորերից գլխավորը մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսն է. իր արյամբ (խորհրդանշելով) Աբելի ծաղկաձև (արյունը), վարքով՝ Ենովքի զգոն (վարքը), (արդարությամբ)՝ իբրև անուշ խունկ՝ Նոյի արդարությունը, որով լցվեց բովանդակ տիեզերքը: Հիբիկը Աբրահամի հավատքն է Տիրոջ նկատմամբ, ըստ այսմ, բոլորս արդարանում ենք հավատքով, համաձայն այն խոսքի, թե՝ «Եվ մենք արդարանում ենք Քրիստոսի հավատքով» (Գաղատ. Բ 16): Իսկ օծության յուղը օրենքի լուսատու ճրագն է, ըստ Մովսեսի, Ահարոնի և Հովհաննես Մկրտչի մարգարեության, քահանայության և թագավորության, որովհետև սրանք օծյալ են: Եվ սրանց ըստինքյան գլխավորեց Քրիստոս, որ թարգմանվում է Օծյալ, Մարգարե, համաձայն այն խոսքի, թե՝ «Տեր Աստված ձեր եղբայրների միջից ինձ նման մարգարե պիտի հանի ձեզ համար» (Գործք Գ 22) և թագավոր, համաձայն այն բանի, թե՝ «Իսկ մեր Աստված հավիտենական թագավոր է» (Երեմիա Ժ 10) և Քահանա, ըստ այն խոսքի, թե՝ «Քրիստոս եկավ որպես հավիտենական Քահանայապետ» (Եբր. Թ 11):

Նրան փա՛ռք հավիտյանս. Ամեն:

Անանուն, [Օծության յուղի մասին]

- ԺԶ -

(...) Սուրբ վարդապետը (Գրիգոր Նարեկացի) այս աղոթական գլխում (Մատյան, Բան ԴԳ) Մյուռոն անունը, որ թարգմանվում է սուրբ յուղ կամ օրհնության յուղ կամ,

ըստ սուրբ Դիոնիսիոսի, Աստծու սրբազնագործություն, օգտագործում է Քրիստոսի Օծյալ անվան համար: Ուստի և սուրբ Դիոնիսիոսը Մյուռոնի օրհնության մեջ ասում է, թե նշանական շարակցությունը, այսինքն՝ ծաղիկների և յուղի բաղադրությունը, իբրև անկերպ էությունների կերպարանք, նույն Հիսուսին է ներկայացնում: Նաև՝ սրբազան նշանների ավանդությունը աստվածային յուղի մաքրագործման ժամանակ սերովբեներին է նրա շուրջը կարգում և անփոփոխելիորեն Քրիստոսին է հայտնում և պատկերում, որ մեզ նման բովանդակ ճշմարտությամբ մարդացավ: Որովհետև ի՞նչ է ծաղիկներից բաղադրված յուղը, եթե ոչ Հիսուսի Աստվածության յուղը՝ միավորված Նրա ծաղկյալ մարդկությանը, քանզի Նա է ծաղիկը, որ բողբոջել է Հեսսեի արմատի վրա (Եսայի ԺԱ 1) (...):

Ասում է՝ հասարակ յուղը, որ նվիրագործված և սրբագործված չէ, մեր մարմնավոր աչքերն է լուսավորում, նմանապես մաքրված և սրբագործված Մյուռոնի յուղը, որ ներշնչված Սուրբ Հոգու պատկերն է, անիմանալի ձևով մեր իմանալի հոգուն է միավորվում և պայծառացնում:

Ինչպես լուսարանի մեջ իջնելը (Բան ԴԳ, Գ). - Ինչպես (մկրտության) ավագանի մեջ մտնելով և մեր մարմինների լվացումով հավատում ենք, որ մեր հոգիները սրբվում և մաքրվում են, նմանապես հավատում ենք, թե երբ դրոշմվում ենք Մյուռոնով, լիալրվում ենք շնորհով և որպես օծված ըմբռնարտիկ զորանում ընդդեմ ախտյան չար բեղիարի:

Ինչպես դու հիվանդներին բժշկելիս նախ նրանց մեղքերն էիր քավում՝ իբրև ախտերից ձերբագատվելու պատճառ ակնարկելով նրանց հավատը, իսկ հավատքի լույսը չունեցողներին չէիր տալիս մարմնական բժշկության նույն պարզև՝ ցույց տալով նրանց հոգիների անբժշկելի լինելը՝ հասկացնելով, թե արժանի են մարմնական ախտերի մեջ մնալ՝ հոգեկան մեղքերի մեջ անդարձ մնալու պատճառով: Այդպես էլ Մյուռոնի այս յուղը օծում է մեր արտաքին մարմինը, որ հոգիների խորան է, և ովքեր հավատ ունեն, ներքուստ շնորհով կենդանացնում է նրանց հոգիները, և, համաձայն Աստծու՝ նորապես ծնում է, ըստ այն խոսքի, թե՝ «Ով չի ծնվում ջրից և Հոգուց, նա չի կարող մտնել Աստծու արքայություն» (Հովհ. Գ 5):

Պանծալի պատկեր (Բան ԴԳ, Դ). - Ասում է՝ քեզ համար Սրբալույս Մյուռոնը Աստծու Որդու պատկերն է, ինչպես սուրբ Դիոնիսիոսը Մյուռոնի ճառում ասում է, որ նա Հիսուս Քրիստոսին է ցույց տալիս, որովհետև ինչպես Քրիստոս միավորումն է Աստվածության, որ պարզ է ու միակ, և մարդկության, որ բաղադրված է մարմնից, հոգուց և մտքից, այդպես էլ Սրբալույս Մյուռոնը՝ ձիթենու պարզ յուղից, որ օրինակն է Քրիստոսի Աստվածության, և բաղադրյալ ծաղիկներից ու բալասանից, որ օրինակն է մարդկության, միավորում և կազմում է (միություն), և նույն Հիսուս Քրիստոսի նախատիպի պատկերն է լինում և մատնանշում, մանավանդ որ յուղն այս կակղեցնելու և կայտառացնելու պատճառով ողորմության (զաղափարի) հարմար տիպն է, (մասնավորապես) Աստծու ողորմության: Այս պատճառով դու, ասում է, ողորմություն չունեցողներին՝ հիմար կույսերին, արտաքսեցիր Քո արքայության հարսնարանից, քանզի նրանք չունեին Քո նմա-

նությունը, թեպետև բազում գերազանց անուններով ես կոչվում, սակայն Ողորմած անունը բոլորից գերադասելով՝ ասացիր, թե՝ «Ես ողորմած եմ, և հավիտյան ոխ չեմ պահի» (Երեմիա Գ 12) (...):

Հարազատ (Բան ՂԳ, Զ). - Հնում անասունների ճարպն ու արյունը չէին ճաշակում, այլ Աստծուն էին նվիրում՝ իբրև Նրա հոտոտելիքին հաճելի բան, այդպես էլ այժմ, իբրև մեր հոգուց բխած յուղ և հարազատ բան, Քեզ ենք նվիրում այս Սրբալույս Մյուռոնը: Քանզի կենդանիների արյունը նրանց շնչի և հոգու փոխարեն է և ճարպը՝ նրանց մարմնի: Այս երկուսը հնում չէին ճաշակվում, այլ Աստծուն էին նվիրվում հեղումով և այրումով, թեպետև ներհակապես այս յուղը չի ճաշակվում, բայց և չի այրվում և հեղվում, սակայն վերին արքայության մեջ, իբրև սուրբ սեղանի լուսատու, հոգու լապտերում մշտաբորբոք, անաղոտելի կերպով վառվում, որովհետև մեր հոգիների համար ճրագի փոխարեն լուսատու է լինում արքայության վերին սեղանի վրա (...):

Թափված յուղ (Բան ՂԳ, Զ). - Սա մարդացած Քրիստոսի անունն է, քանզի ցողի նման գեղմի վրա իջավ առանց ձայն արձակելու. այսպես էլ իջած և թափված յուղը ձայն չի արձակում՝ նշանակելով այս աշխարհի իշխանների համար մարդեղության խորհրդի քողարկված լինելը: Եվ ինչպես այս խորհուրդը թափված յուղ կոչվեց Սողոմոնի կողմից, որովհետև Բանն Աստված իբրև յուղ թափվեց մարմնի մեջ անշփոթաբար՝ լինելով Աստծու անձնավոր Բանն ու Հոր իսկական ու բնական պատկերը, այդպես էլ մեր հոգիները, ստեղծված լինելով Աստծու պատկերով, ասում է, Քո շնորհը մեր հոգիներին միավորվելով (իբրև Քո շնորհի թափված յուղ)՝ մեզ պատկերակից է դարձնում Քեզ, որովհետև, ասում է, Քո մեծ խորհրդով մեր փոքրությունն էս պատկերագրում, նաև այն, որ անձնավորաբար մարմնի մեջ թափվեցիր անբաժանելի միավորությամբ, նույն օրինակով շնորհդ մեր մեջ միավորելով՝ նորանման յուղի թափվելն էս իրականացնում, և մեզ, շնորհիդ հեղման միջոցով, Քեզ ես միավորում(...):

Տեր Հիսուս, մոտեցրու այս լուսանյութ ձեռքը իմ աներևույթ վերքերիս (Բան ՂԳ, Զ). - Յուղը զգալի լույսի նյութ է, որ ասում է շնորհների Մյուռոնի վերաբերյալ, թե այս յուղը հոգուս վերքերի սպեղանին դարձրու, ինչպես Երիթովի ճանապարհին ընկածի համար արեցիր: Սակայն այս յուղը վերջին օծման նյութը չէ, որի օծումով կատարվում է ներելի մեղքերի թողությունը և մարմինների բժշկությունը, ըստ Քրիստոսի սահմանումի և Հակոբ Տյառնեղբոր հոչակման, քանզի սրան բալասան է խառնվում, և վերջին օծման յուղը լոկ ձիթենու յուղ է. բայց միայն այս շնորհն է խնդրվում վերքերի բժշկության համար, ինչպես և Քրիստոսի մարմնից օգնություն ենք խնդրում՝ առանց ճաշակելու (հաղորդվելու) (...):

Ասում է՝ Քո շնորհը դրոշմեցիր Մյուռոնի Սրբալույս նյութի մեջ, որպեսզի երևացող նյութով չխաբվենք և արտաքին տեսքով չտարվենք՝ ասելով, թե այս փոքրանյութ յուղը ինչպե՞ս կարող է շնորհներ ներգործել. Դու այս կողմից մեզ վստահ ու աներկբա դարձրիր: Բայց ուրիշ էություն (Նարեկ) ասելով մի՛ համարիր, թե սրբագործված յուղը գոյափոխվեց, ինչպես լինում է հացի և գինու մեջ, որոնց գոյացությունները փոխարկվում են

Քրիստոսի մարմնի և արյան: Սա հեռու է Մյուռնից, որովհետև եթե Սուրբ Հոգին Աստծու Որդու նման մարմնանար, ապա յուրը կգոյափոխվեր Սուրբ Հոգու մարմնացած նյութի: Բայց քանի որ Սուրբ Հոգին մարմնացած չէ, անմարմին կերպով է ներգործում այս յուրը, ինչպես (մկրտության) ավազանի ջրին պարզում է բարոյական գործություն՝ ծնել Աստծու որդիներ՝ Սուրբ Երրորդության անունով (...): Որովհետև Սուրբ Հոգու անբավ գործությունը քեզ աներկբա է դարձնում և երևացող նյութով աներևութապես ներգործում: Բայց եթե այդպես չլիներ, այլ ըստ երևացողի միայն հավատայիր՝ քեզ ավելի կվիրավորեր, քան կբժշկեր, այսինքն՝ քեզ թերահավատ կդարձներ և երևացող բաներով կխաբեր: Սակայն հոգին լինելով մարմնի մեջ՝ մարմնի շարժումից իմանում էս հոգի ունենալը. ճիշտ այդպես էլ Սուրբ Հոգու սեփական ներգործությունից իմացվում է այս յուրի մեջ Նրա բնակվելը, թեպետ այս ներգործությունն աներևույթ է, որ ընկալվում է լոկ հավատքի աչքով (...):

Կամեցար Քո մարմինը ցորենի հացի փոխարկել, որ ոչ թե ըստ լյութերականների բարբաջանքի օրինակ (հիշողություն) է, այլ ճշմարտապես հացի գոյացությունը մարմնի գոյացության և գինու գոյացությունը արյան գոյացության կամեցար փոխարկել: Նույնպես Քեզինք փչված Սուրբ Հոգու շնորհը հոծարեցիր այս յուրի մեջ դրոշմել, չնայած այստեղ գոյափոխություն չի լինում, ինչպես և (մկրտության) ավազանի ջուրը չի փոխարկվում իր գոյացությունից, երբ Աստծու որդիներ է ծնում, որպեսզի թերևս այս երևացող յուրը Սուրբ Հոգու աներևույթ շնորհը մեր մեջ դրոշմի, և Քեզինք փչված Սուրբ Հոգի սրանով և սրա մեջ Իր շնորհով մեզ զարդարի (...):

Հակոբ Նալյան, Կ. Պոլսի պատրիարք 1741-1749 թթ.,
Մեկնություն Ս. Գրիգոր Նարեկացու «Մատյան Ողբերգության»

- ԺԷ -

Աստվածաբանների գերահրաշ գագաթ երանելի Դիոնիսիոսը եկեղեցական քահանայապետության գրքում Սրբալույս Մեռնի հայտնության մասին ասում է, թե նշանական շարակցությունը, այսինքն՝ ծաղիկների և յուրի բաղադրությունն իբրև անկերպ իրերի կերպավորում, նույն Հիսուսին է ներկայացնում մեզ: Աստվածային այս յուրը բովանդակ ճշմարտությամբ խորհրդանշում է մարդացած Քրիստոսին, որովհետև ծաղիկների խառնված յուրն այլ բան չէ, քան Հիսուսի Աստվածության յուրը՝ միավորված ծաղկյալ կուսական մարդկությանը, քանզի Քրիստոս «Ծաղիկ է՝ բուսած Հեսսեի արմատին, և այդ արմատից ծաղիկ կաճի» (Եսայի ԺԱ 1): Ուստի և Սողոմոնը Երգ Երգոցում ասում է, թե՝ «Քո անունը թափված յուր է» (Ա 2), որովհետև Աստծո Բանը (Խոսքը) Հոր ծոցից յուրի նման թափվեց մեր հողանյութ բնության մեջ՝ այն միավորելով իր Աստվածության հետ: Այդ պատճառով Քրիստոս կոչվեց:

Նա Օծյալ է անվանվում երեք եղանակով. նախ՝ միավորյալ բնությամբ, ըստ որում Աստվածությունն օձեց մարդկությանն անբաժանորեն, որովհետև հասարակ յուրն իսկ, մտնելով մարմնի մեջ, անբաժանորեն է լուծվում և միավորվում: Ուստի Ս. Գրիգոր Աստվածաբանը «Առ որս» գրքում ասում է, թե՝ «Մարդանալու օծումը ոչ թե մնացյալ սուրբ օծյալների գործությամբ էր, այլ՝ մերձավորությամբ բովանդակ օծողի, որով գործում էր մարդ եղած Օծյալը և Աստված դարձնում Օծյալին»: Կարծես պարզ լեզվով կամենում է

ասել, թե Աստծո Բանի մարդեղության օծումը նման չէր ուրիշ օծվածների, այսինքն՝ մարգարենների, սուրբ նահապետների և թագավորների, որոնք օծյալ կոչվեցին շնորհքով, այլ [իր մեջ ուներ] բովանդակ միավորությունն Օծող Աստծո (...):

Որովհետև այն, ինչ իմանում և ճանաչում ենք աստվածային յուզի մեջ, ոչ թե Սողոմոնից հորջորջված յուզն Աստված ենք նկատում և ինչպես յուզին [ենք հասու լինում] հասու են լինում Աստծո, քանզի անհասանելի է, այլ աննշան գոլորշու բուրմունքով, որ [խորհրդանշում է] աստվածային անուշ հոտավետությունը, գնում ենք առ Աստված՝ ըստ Սողոմոնի հավատալով, թե «Դեպ քո յուզերի բուրմունքն ենք գալիս» (Երգ Ա 3) (...):

Քանզի եթե վառվող հասարակ յուզը մարմնի աչքն է լուսավորում, ապա որքան ավելի՝ մաքրված ու սրբագործված սուրբ Մեռնի յուզը, որ ներշնչված Սուրբ Հոգու պատկերն է, մեր իմանալի հոգիները միավորելով (Աստվածությանը)՝ պայծառացնում է: Եվ ինչպես Սուրբ Ավագանի ջրի լվացումով հավատում ենք, թե մեր հոգիները մաքրվում են մեղքերից, նույնպես Սուրբ Մեռնի դրոշմամբ զորանում ենք իբրև ըմբշամարտում օծված մեկն՝ ընդդեմ ախտյան չար բելիարի (...):

Այս յուզի օծումով դառնում ենք Աստծո տաճարի և Սուրբ Հոգու բնակարան, համաձայն Պողոսի, թե՝ «Դուք Աստծո տաճար եք, և Աստծո Հոգին բնակվում է ձեր մեջ» (Ա Կորնթ. Գ 16) (...):

Նաև թագավորները յուզի օծումով իշխանության աթոռ էին ստանում և ահարկու երևում թշնամիներին, ինչպես Սողոմոնն ու Դավիթը հռչակավոր եղան իրենց գործերի մեջ և Տիրոջ սիրելի կոչվեցին, սրբվեցին շնորհների և իմաստության հոսքի մեջ: Եվ սա մարմնական փառավորության համաձայն էր, որ օծյալ լինելով, հնազանդեցնում էին ստորադրյալներին, որոնց հնազանդությունը վերաբերվում էր մեր Օծյալ Քրիստոսին, որովհետև օծյալ թագավորների միջնորդությամբ իրենց հնազանդ էին համարում Օծյալ Քրիստոսին և Նրա անունով էին պատիվ տալիս թագավորներին: Այս պատճառով մեր Պետրոս Գետադարձ սրբազան Հայրապետը շարականի երգում ասում է, թե՝ «Որ նախնի օրենքները Միաձնի օրինակն [էին պարունակում]» և այլն: Քանզի թագավորները, Աստծո պատկերը լինելով, առանց օծման և քրիստոսական անվան մասնակցության չէին կարող գլուխ բարձրացնել և հնազանդվողների [հանդեպ] գերապատիվ լինել (...):

Բայց օծության անունը պաշտվում է Մկրտության շնորհի խորհրդով, որ տրվում է հավատացյալներին, քանզի Մկրտության դրոշմի օծումն ընդունելով, լինում ենք Աստծո որդիներ և կոչվում օծյալ: Ուրեմն, պարզ է, որ Քրիստոս և Օծյալ անունն այդ պահից միավորություն կոչվեց (...):

Քանզի սուրբ Մեռնի յուզով օծվածները որդեգրվում են արքայաբար և Քրիստոսի հետ մտնում են ժառանգության մեջ(...):

Արդ, Օրենքի յուզը պատրաստվեց Աստծո հրամանով Մովսեսի կողմից՝ չորս նյութերից՝ զմուռսից, կինամոնից, եղեգից՝ կասիայից, և ձիթենու յուղից, որով օծվեցին Վկայության խորանը, Տապանակը, Մեղանը, Աշտանակը, Ավագանը, Ահարոնն ու իր որդիները: Քանզի զմուռսը դարչինի ծառի խեժն է և ունի դառը համ, բայց անուշ հոտ, որ մուրր է կոչվում կամ մուրրի սաքի: Եվ սրա ծաղիկը խառնվում է օծման յուղի մեջ և կոչվում է զմուռսի ծաղիկ: Իսկ մանր խեժը խառնվում է օծման յուղին և կոչվում ծխելի խունկի ծաղիկ, որ հին քահանաները բուրվառ էին ծխում տաճարում: Կինամոնը դար-

չին է, եղեգը մի անուշահոտ և քաղցր դամիշ է, և կասիան խիարչամպեն է: Արդ, սրանց խառնուրդը Սողոմոնն անվանում է եփող յուղ՝ ասելով, թե. «Եղեգը և կինամոնը, զմուսը և հավեն... յուղի հետ» (Երգ Դ 14): Քանզի այս բոլորը նշանակում են Քրիստոսին և Նրա բովանդակ տնօրինության գործը (...):

Ընտիր նարդոս է կոչվում Քրիստոս, այսինքն՝ նարզիզ՝ հրագույն սիրո և բազմաթիվ տերևների առատության պատճառով, որից իմանալու է, որ նարդոսը կարճ և ցածրահասակ է և ունի կրակի գույն ու հողի վրա սփռված բազում տերևներ, ծայրին ունի ծաղիկ՝ ցորենի հասկի նման, որից պատրաստում են օծանելի և անուշահոտ լավագույն յուղ: Բայց հասկից պատրաստված յուղն ավելի ազնիվ է, քան տերևներից պատրաստվածը: Եվ Ավետարանիչը գրում է, թե այս ազնիվ յուղն էր, որ Ղազարոսի քույր Մարիամը, իբրև նարդոսի ազնիվ յուղ, բերեց շշով:

Այս յուղն ազնիվ է, որովհետև նարդոսի հասկից էր, որին խառնում էին անուշահոտ ծուխ արձակող նյութեր, որոնցից կազմված է Մեռոնը: Եվ նարդոսի բնությունը տաք է, և համը՝ դառը, որն ունի բազում նշանակություն. նախ՝ կարճ և ցածր լինելը նշանակում է Քրիստոսի խոնարհությունը, որ բոլորից մեծ լինելով՝ փոքրացավ մարդեղությամբ՝ իրեն դարձնելով եկեղեցու խոնարհության հայելի (...), բացեց երկնային բուրաստանի դուռը, որից անմահության հոտը, ծավալվեց, և Սուրբ Հոգու շնորհների և պարգևների յոթնավտակ աղբյուրը հեղվեց մեզ վրա Պենտեկոստեի օրը (...):

Բայց քանի որ ճշմարտապես չարչարվեց, այդ պատճառով շնորհների Սուրբ Հոգին, իբրև նարդոսի հոտ, բուրեց մեր քիմքին, համաձայն Սողոմոնի, թե՛ «Իմ նարդոսը բուրեց իր հոտը» (Երգ Ա 12): Քանզի Աստծո և հրեշտակների առաջ հոտի անուշ բուրմունքն այնքան [կարևոր] չէ, որքան Քրիստոսին խոնարհությամբ նմանվելը (...): Երկրորդ՝ նարդոսի հոտը նշանակում է Քրիստոսի տնօրինության և վարդապետության համբավը, քանզի Տիրոջ չարչարանքը, Խաչը, Հարությունը, Համբարձումը իբրև հոտ բուրեց բովանդակ երկրի վրա: Երրորդ՝ նարդոսը, որ համով դառն է, նշանակում է ապաշխարություն, որ քաղցրորեն բուրում է Աստծո քիմքին. ուստի Սիմոն Փարիսեցու տան մեջ Մագդաղենացու [ձեռքով] Հիսուսի ոտքերի օծության [Ժամանակ] Քրիստոս ոչ այնքան ազնիվ օծանելին ընդունեց նրանից, որքան՝ սրտի գոջումը (...):

Այս կապակցությամբ վարդապետներից մեկն ասում է, թե ապաշխարողների արտասուքը հրեշտակների գինին է, կուրծքը ծեծելը՝ հարսանիքի ծափ է, և մեղքերից դարձի գալը ցնծության տոն է հրեշտակների առաջ (...): Չորրորդ՝ նարդոսը նշանակում է զանազան առաքիներություններ՝ թե՛ աստվածային և թե՛ մարդկային, քանզի ձիթերը, շնորհները, պարգևներն ու արդյունքները, որոնք կան եկեղեցում, իբր աստվածային բուրմունք, Քրիստոսին ունեն որպես իրենց սկիզբ (...): Եվ Որոգինեսն ասում է. «Քրիստոսին նարդոսով կամ ջերմեռանդությամբ կամ քարոզխոսությամբ և այլ զանազան բարեգործությամբ օժողը առնում է Քրիստոսի ամենաքաղցր հոտը, այսինքն՝ Սուրբ Հոգու շնորհները, որով զորանում է ինքը և զորացնում այլոց»: Եվ սուրբ Գրիգոր Նյուսացին ասում է, թե՛ «Առաքիության յուրաքանչյուր տեսակ օծանելիք է և զմայլադիք բուրում».

բոլորը միասին կազմում են նարդոսի նույն միակ օծանելիքը (...):

Եղեգնախունկ է կոչվում Քրիստոս, որովհետև հաշտարար խաղաղության բուրմունք ունի և ջերմեռանդ աղոթքի (բուրմունք), որովհետև խունկը Սուրբ Գրքում նշանակում է

աղոթք (...):

Քրիստոս հալվե է կոչվում, այսինքն՝ սապո, որ համով խիստ դառն է՝ դառնակսկիծ չարչարանքի և կամավոր ապաշխարության պատճառով (...):

Քրիստոս քրքում է կոչվում, այսինքն՝ զաֆրան, որի լավագույնը նորն է, բարեհոտը, երկարը, մաքուրը, սպիտակը, բարեշունչը և շոշափելիս ներկում է բոնողի ձեռքը: Արդ, Քրիստոս նորագույն էր Իր գործի ջերմեանդությամբ, հոտաբուխ՝ վարդապետությամբ և շնորհով, երկար՝ համբերությամբ, մաքուր՝ կուսությամբ, սպիտակ՝ բարեգործությամբ, բարեշունչ՝ Սուրբ Հոգու շնորհների փչումով, ձեռքի ներկումով՝ մեր բարեգործ առաքիներությունը շնորհավորող, քանզի ով Քրիստոսին հավատով շոշափի՝ կներկվի առաքիներությամբ (...):

Այս բոլոր ասվածները անուշահոտ են (...) բալասանի նման, որ պատվական է, հոտաբեր, ծանր, մեծ սերմով, համով՝ կծող, բերանի մեջ՝ տաք, և գույնով՝ կարմիր: Արդ, սրանով նմանվում է Քրիստոսի արյանը, որ անուշահոտ է (...): Երկրորդ՝ քանզի բալասանը ծանր է, նույնպես և Քրիստոսի արյունը (...): Երրորդ՝ քանզի բալասանը մեծ սերմ ունի, և մեր Տեր Հիսուս Քրիստոս ցորենի սերմի նման է (...): Չորրորդ՝ որովհետև բալասանի համը խայթող և կծող բնույթ ունի, և Քրիստոսի Խաչն էլ մեղավորների խղճմանքը խայթողն է (...):

Սուրբ Մեռոնը ահավոր Աստծո պատկերն է, քանզի, Աստծո նման լույս լինելով, որ իր ահավորության համար ասվում է, թե խավարով է ծածկված, նույնպես և այս լուսանյութ սուրբ յուղը արտաքին աչքից ծածկված է և մոայլ մեզով թանձրացած (...):

Եվ դարձյալ այս սուրբ յուղի անունը Մեռա է կամ Մյուռա, որ եբրայերեն ասվում է Մառա, որ դառնություն է, և այս պատճառով ծովը Մառա են անվանում: Եվ այս Մառա անունը հարմար է մեր մեռելություն բառին, որ դառնությունների դառնությունն է, քանզի մահվան դառնությունը ազգակից է մեր բնությանը: Եվ այս պատճառով Մեռոն բառը, որ մահվան նշանակ է, համերաշխ է մեր բնության դառնությանը, որ մեռցնելով մեր մեջ մեղքի ախտերը, դառնացնում է մեր մեջ այս աշխարհի քաղցր հեշտանքը (...):

Աբրահամ Աստապատեցի

«Պիտանի խոսքեր սուրբ յուղ Մեռոնի մասին»

- ԺԸ -

(...) Սերոբեաճեմ աստվածային վայր է այն,
Որ լույսով ընդելուզված ցույց
Տրվեց մեր հորը (Ս. Գրիգոր),
Եւ նա շինեց մեծարգո տաճար.
Կաթողիկե Էջմիածինն է այն:

Այնտեղ աստվածային գործ կա զարմանալի,
Հրաշք մեծահանդես հույժ փափագելի,
Քանզի ծաղկունքն առանց կրակի եփված յուղ են
դառնում
Աջով Լուսավորչի, որ մեր Մեռոնն է:

Հովհաննես Կաֆացի (1686 թ.), Տաղ

- ԺԹ -

Եվ այստեղից (Ս. Էջմիածնից) կենդանաբար ջուր և մշտահոս աղբյուր բխեց, այսինքն՝ Սուրբ Հոգու բազմապարզ շնորհքը, որ աստվածագործ Մյուռոնի միջոցով բաշխվում է բոլոր եկեղեցիներին, և հավատացյալների հոգիները, նրանով ոռոգված, պարարտանում և պտուղ են տալիս: (...)

(...) Քահանայապետական բոլոր սրբագործությունները Մյուռոնով են նվիրագործվում, ինչպես Եկեղեցի, Մեղան, Խաչ, քահանա և եկեղեցական մնացյալ բոլոր պարագաները Մյուռոնով են օծվում և սրբվում: Այդ պատճառով էլ եկեղեցու բոլոր խորհուրդների մեջ մկրտությունը և Մյուռոնի օծումը գերադաս են՝ իբրև մնացած բոլորի դուռ և ճանապարհ: (...)

Միմեոն Ա Երևանցի (1710-1780 թթ., կթդ. 1763-1780 թթ.)

«Քարոզ Մյուռոնօրհներին»

(...) Եկեղեցիները Քրիստոսի այգիներն ու պարտեզներն են և, ինչպես հայտնի է Սուրբ Գրքից, հավատացյալներից յուրաքանչյուրը Քրիստոսին ընծայում է անուշահամ պտուղներ և տեսակ-տեսակ գեղեցիկ հոգևոր ծաղիկներ, որոնցով ուրախանում է Քրիստոս և փառավորվում հավատքի, բարեգործության և ջերմեռանդ խորհուրդների մեջ: Սակայն նա ունի մեկ աղբյուր և կենդանացնող ջրի մեկ ջրհոր, որ հոսում է Լիբանանից, այսինքն՝ Սուրբ Մեռոնից, որ Սուրբ Էջմիածինն ստանում է Սուրբ Հոգուց, որի շնորհիվ ոռոգվում, դալարում և պտղաբերում են մյուս եկեղեցիները: Նյութական այգիների և պարտեզների նման, սրանք ևս պտղաբերում են իրենց ունեցածը Սուրբ Մյուռոնի ոռոգմամբ, որ բխում է Սուրբ Էջմիածնից: Այս պատճառով (Մողմոնը) ասում է. «Պարտեզների աղբյուր» (Երգ Դ 15), համաձայն այն բանի, թե բոլոր եկեղեցիները ցանկանում և միշտ կարոտում են Սուրբ Էջմիածնին՝ լիացնողին, զովացնողին և հագեցնողին, ինչպես բոլոր այգիներն ու պարտեզները՝ աղբյուրին, ինչպես օրինակ հողը, որ ինքնըստինքյան գոյացնում է տեսակ-տեսակ բույսեր և զանազան ակնեղեն. որտեղի՞ց կարող են լինել դրանք, եթե արեգակը չներգործի: Այսպես էլ ամեն եկեղեցի ու եկեղեցական, որ առաջ են բերում զանազան գործեր՝ և՛ եկեղեցական, և՛ հոգևոր, որտեղի՞ց են, եթե ոչ Սրբալույս Մեռոնի ներգործությունից, որ ծագում է Սուրբ Էջմիածնից, քանզի նրանից մեզ լույս ծագեց:

Եվ սուրբ Մեռոնի անունը կոչվում է Սրբալույս. ո՞ր եկեղեցին շինվեց առանց սրա և ո՞ր ծաղիկ-եկեղեցականը՝ թե՛ բանական և թե՛ անբան, բուսեց և գործեց եկեղեցականների և եկեղեցիների մեջ առանց սրա (...):

Այժմ կամենում եմ ասել. «Ո՞վ եկեղեցիներ և եկեղեցականներ, ճանաչեք թագուհիների միակ թագուհուն՝ Սուրբ Էջմիածինը, որ Հայոց ազգիս Աթոռն է և Քրիստոսի սիրելին, որ չունեն ուրիշ ազգեր, որոնք երանի են տալիս և գովում նրան, ցանկանում և կարոտում նրան, որին իրենց ծառայությունն են ցույց տալիս բոլոր եկեղեցիները»: Համաձայն Հիսուս Փեսայի վճռի, տեսեք և ճանաչեք միակ աղբյուրը և կենդանացնող ջրի միակ

ջրհորը՝ Սուրբ Էջմիածինը, որն ահա բաշխում և ոռոգում է ձեզ կենդանաբար ջուրը՝ Սուրբ Մեռոնը: Ահա խորհրդավոր արեգակ Սուրբ Էջմիածինը, որն առատորեն ճառագայթում է ձեզ աստվածային լույսը, Սուրբ Մեռոնը, որ լուսավորում է ձեր հոգիներն ու մարմինները: Ուրեմն, վայելե՛ք և շնորհակալ եղե՛ք և իմացե՛ք, թե ումից է այդ շնորհը, Որին փառք հավիտյանս. Ամեն:

Միմենոն Ա Երևանցի

«Քարոզ Սուրբ Էջմիածնի և Սուրբ Մեռոնի»

(...) Քանզի ինչպես այս աշխարհում և ոչ մեկը անարժաններին ոչինչ չի տալիս անտեղի, նմանապես և Աստված, ու ես ձեզ ասում եմ. «Ահա Աստծո շնորհը, որ Սրբալույս Մեռոնն է, հասել է, և, պատրաստ լինելով, ակնկալում է արժանավորել»: Ուրեմն, ձեզ պատրաստեք ընդունել այն և ինչ-որ պատճառով մի զրկվեք: Ահա շնորհների ծովը լիառատ է՝ դու ամանդ պատրաստի՛ր, արեգակը պատրաստ է լուսավորել՝ դու աչքդ բաց: Եվ ես աղաչում եմ՝ իզուր մի՛ անցկացրեք շնորհառության ժամանակը:

Միմենոն Երևանցի

«Քարոզ Սուրբ Մեռոնի, թե որ օրն է անհրաժեշտ բաշխել...»

Այս սուրբ յուղը կոչվում է լույս կամ Սրբալույս՝ սուրբ լույս, որ սրբող և լուսավորող է Աստծո նման, որովհետև Քրիստոս Ինքը սուրբ է և լույս, ըստ այն խոսքի, թե՛ «Եղե՛ք սուրբ, որովհետև ես սուրբ եմ» (Ա Պետ. Ա 16) և թե՛ «Ես եմ աշխարհի լույսը» (Հովհ. Ը 12): Այս պատճառով էլ այս Մեռոնը կոչվում է սուրբ և լույս՝ որպես Արարիչ Աստծո պատկերից: Արդ, ինչպես Աստված և արեգակը միշտ ճառագայթում են իրենց լույսը արարածների մեջ և բոլորին լուսավորում են առանց խտրության, նմանապես և այս Սրբալույս Մեռոնը աստվածային շնորհների լույսը միշտ և անսպառ կերպով ճառագայթում է հավատացյալների հոգիների մեջ, և բոլորին լուսավորում է Հոգով ու սրբում հին Ադամի մեղքերից և ապականությունից, համաձայն Նարեկացու, որ լույսն անվանում է արարչության պատկերակից, որ հալածում է մթության խավարը (...):

Այս Սրբալույս Մեռոնը, ծնվելով քրիստոսական արեգակից, և Սուրբ Հոգու ցողից ունեցավ Հայր, այսինքն՝ Սուրբ Հոգին, որ սրա ներգործական պատճառն է երկնքում, և [ունեցավ] մայր, այսինքն՝ այս երկրի նյութը, որ երկրի մեջ է գոյանում(...):

Դարձյալ ծաղիկները, որոնք խառնվում են այս Մեռոնի Սրբալույս յուղի մեջ, համաձայն իրենց զանազանության, ունեն և զանազան ներգործություն բնության մեջ: Նրանք նույն կերպ են ներգործում՝ հոգևորապես խառնվելով այս սուրբ յուղի մեջ, որովհետև, ունենալով քաղցր և զմայլեցնող հոտ և նույն կերպ հոգևորապես ներգործելով մեզ վրա, մեզ դարձնում են Աստծո համար անուշահոտ, ըստ այն խոսքի, թե՛ «Ահա Իմ Որդու հոտը, որ նման է բերրի արտի հոտին» (Ծննդ. ԻԷ 27) (...):

Այս է այն ձեռքը, որ երկնավոր Բժշկից Քրիստոս կաթեցրեց ավազակների ձեռքն ընկածի անբուժելի վերքերի վրա, որի շնորհիվ և բժշկելով ու կազդուրելով՝ մեզ բերեց Իր

պանդուկը՝ սուրբ եկեղեցի (...):

Գոհացողական ձայներով այժմ նրանից խնդրենք, որպեսզի գթա և ողորմի մեզ՝ այս ամենասուրբ յուդով մկրտվածներին, սուրբ և առատապարզն այս Մեռոնի շնորհիվ և միջնորդությամբ թող օրհնի ձեզ և պահպանի, տա զորություն և կարողություն, զգաստություն և արիություն, սրանով բժշկություն տա ախտաժեւոներին և առողջություն՝ բոլոր հիվանդներին, սրանով տա մեղքերի քավություն և ներում՝ սխալների համար, սրանով տա գերիներին փրկություն և ազատություն՝ բոլոր նեղյալներին, օգնության հասնի վտանգի մեջ եղողներին և թիկունք լինի բոլոր վշտացյալներին, խաղաղություն պարզևի աշխարհներին, անդորրություն՝ բոլոր քրիստոնյաներին: Ողորմություն ընձեռնի աղքատներին և քաղցրություն՝ մեծատուններին, համեստություն՝ երիտասարդներին և պարկեշտություն՝ կանանց, խոհեմություն՝ ծերերին և օգնություն՝ պատանիներին, ժուժկալություն՝ վանականներին և զգուշություն՝ քահանաներին, հաջողություն՝ ճանապարհորդներին և ուղեգնացներին՝ ուրախ վերադարձ: Դարձ, զղջումն և մեղքերի թողություն՝ հանցավորներին, բարեխառնություն՝ օղի և օղայինների և պտղաբերություն՝ բույսերի և անդաստանների, ձախորդությունների և վնասակար բաների վերացում, ծանր ախտերի և պես-պես պատուհասների հերքում և տարամերժում և ձեզ՝ համագումար հավաքվածներին՝ սեր և խաղաղություն, շնորհ և բարեկարգություն, կյանք և առողջություն, ձեր ննջեցյալներին՝ երանավետ ուրախություն և անվախճան փառավորություն, և այստեղից հետո բոլոր երանելիներիդ միահամուռ կերպով հավաքի Վերին Երուսաղեմի ծոցում՝ այս սուրբ Մեռոնի շնորհով և նշանով բազմեցնելով Հայրական սեղանի շուրջը՝ մասնակցելու հավիտենական ուրախությանը: Եվ Ինքը օրհնվելով՝ թող օրհնված լինի հավիտյանս. Ամեն:

Սիմեոն Ա Երևանցի, «Քարոզ Սրբալույս Մեռոնի»
(1777 թ., հուլիս 12)

(...) Սուրբ Էջմիածինը թեպետև տարածությամբ հեռու է, սակայն նրա ճառագայթը միշտ ցույց է տալիս Իրեն և քարոզում, որ Սրբալույս Մեռոնն է: Ինչպես արեգակի ճառագայթն է ծանուցում արեգակի գեղեցկությունն ու օգտակարությունը, ինչի շնորհիվ կառավարվում է երկիրը և դալար մնում, ճիշտ այդպես էլ սուրբ Մեռոնն է միշտ քարոզում Սուրբ Էջմիածնի օգտակարությունն ու գեղեցկությունը (...):

Սիմեոն Ա Երևանցի
«Քարոզ Սուրբ Էջմիածնի»

- Ի -

1. Թորված յուղ սուրբ, Կյանքի (Քրիստոսի) անունը քեզ կցված
Սուրբ Հոգու բյուրաթիվ շնորհները քո մեջ լցված՝
Դու ես շնորհների բաշխողը, ո՛վ գանձ՝ առատորեն բացված,
Հույժ բազմապիսի իմաստությամբ լցված:

10. Այս նյութի մեջ Քո Երրորդությունն է միախառնված,
Էությանդ իմանալի շնորհը յուղիս կցված,
Այս բանն օտար վկայություններով չի հաստատված,

Այլ սուրբ Նարեկացու ավանդներով է բացված:

11. Քանզի այս յուզն ունի Քեզնից տրված ներգործող դեղ,
Օրհնյալ անուն՝ իմանալի շնորհքով լեցուն,
Այս շնորհը հրաշալիորեն հեղելի և ներգործելի է...

.....

17. Հույժ գեղեցիկ յուզս այս Քո շնորհներին է կցված,
Քանզի նրա թանձրությունն իմանալին (հոգևորն) է
նյութացնում,
Ինչպես ասվում է, իմանալիներին կերպագործելով
Այլոց վրա հեղվելով՝ նյութի շնչով է ներգործում*:

19. Այս յուզը կնքում է բարի անվամբ հովիվն օծված,
Նույնը հաստատում է ոչ այլ ոք, քան բարձրյալ էությունը:
Այս բանը գեղեցիկ վկայությամբ է հաստատված,
Այս բարի յուզս Աստծո մեջ է կցված:

20. Այնտեղից հեղվում է սրբի գլխին՝ վերևից իջած
Եվ գլխից մինչև գրապանն է հեղվում շնորհն այս,
Հույժ հրաշալիորեն մի առ մի սանդուխտ կազմելով՝
Վեհից մինչև դոնապանն այս շնորհը հեղելով:

24. Այս յուզը սուրբ, ըստ Հնի (Կտակարանի) ծաղկավետյալ ծառ է
Եվ Նորի (Կտակարանի) մեջ՝ (Ս.) Հոգու շնորհքով պտղածնված:
Այնտեղ մեծերի վրա հաճախապես ներգործելով,
Այստեղ, փոքր ավագանի մեջ իսկ շնորհագարդելով:

35. Այս յուզն ունի լուսազգեստ բորբոք լույս,
Իբրև ճարպ վառվում է Պատարագի մեջ,
Իբրև ճրագ՝ մառախուղից բերված ի լույս,
Նույնպես այս շնորհագեղուն յուզը փայլում է լույսով:

72. Անուշ յուզ ես, և անունը Քո յուզով օծված
Հաստատիր Քեզնով, որպեսզի լինենք Քեզ ուղեկից:
Բազում ծաղիկների հին յուզով սա բաղադրվելով
Եվ Տիրոջ անվամբ միասին փառավորվելով:

92. Ով ունի կնիքս այս՝ կարող է մնալ,
Որ Տեր Հիսուսից է մեզ ավանդված:
Մեր եկեղեցիներն ու հավատքը սրանով է կնքված,

Եվ մկրտության ավագանը սրանով է օրհնված:

Թովմաս Այրի քահանայի ոտանավորը
Սրբալույս Մյուռնի մասին (1729 թ.)

1. Լուսեղեն թագ՝ հրաշալի հրեղեն կազմվածքով,
Հավատացելոց ծնունդ, շնորհաց պատճառ, սուրբ Մյուռն,
Նյութեղեն յուղ, անեղ Բանից հրաշագործված,
Հայոց հիմք՝ երկնքից հեղված, սուրբ Մյուռն:

2. Որակդ է յուղ, ծառ բազմաճյուղ սիգաբարձր,
Դեղ ներգործող, մեղքեր մաքրող քաղցրորեն,
Դևերին վանող, չարից փրկող հզորապես,
Մարդկանց ծնող, շնորհաց բաշխող, սուրբ Մյուռն:

3. Դու վերքերի դեղ, զարմանագեղ գանձ բացված,
Դու նորահավատների զորեղ սանձ հզոր,
Մեզ համար հորինված լուսազեղ կանթեղ՝
Պայծառ, բյուրեղ շնորհքով քաղցրահաս սուրբ Մյուռն:

4. Բոլոր քրիստոնյաներին ծանուցված մայր,
Վեհագունների թիկունք, արքաների թագ դարձած
Մեծ ծաղիկներից, երկնային շնորհներից շաղախված,
Դու բոլորի Տիրոջը կամակից, սուրբ Մյուռն:

5. Աննման զմուռսով, շուշանով ուռճացած,
Խունկով, բալասանով, պատվական հիրիկով զորացած,
Կինամոնն այն հալվեի հետ եռացված,
Մարդկանց կյանքի սրբազան յուղ, սուրբ Մյուռն:

6. Հոգնակի սեր, բազմակի կյանք, Քեզնով լրված,
Դու անմահ այգի, երևելի դրախտ՝ բացված մեզ համար,
Քո (հավատացյալների) կամքով և օրհնակով ընթանալով՝
Հաղթանակի հանդես ենք մտնում, սուրբ Մյուռն:

7. Նվազման կերպով, աճման ոճով լիացած,
Հոգու շնորհիվ կյանքի խոսքով միացած,
Վերինների (հրեշտակների) ձայնեղ երգաբանությամբ հիացած,
Դու ազնիվ յուղ, Տիրոջ պատիվ, սուրբ Մյուռն:

8. Կյանքի խրախճանք՝ վերին շնորհներով լուսավայլ,

Եվ հրեշտակների հրեղեն գորքը Քեզնով զմայլված,
Հրաշագործների անհուն բարիքով սքանչացած,
Դներ վանող, մեղքը հալող, Սուրբ Մյուռոն:

9. Իբրև ձագուկներ մատաղ մանուկներ (նորահավատներ) ծնելով,
Իբրև անգին ակներ Հորն որդեգրելով,
Հմտագույն այրերը, իմաստուն սրբերը քեզնով լիալրվելով,
Բոլորի համար թիկունք, սուրբ Մյուռոն:

10. Իբրև ցավերի հույժ օգտակար հնար՝ մեզ մատուցվեցիր,
Ովքեր տկար են՝ քեզնով ստանում են կարողություն,
Ովքեր հոժարաբար գալիս են, խորհրդաբար օծվելով՝
Քեզնից ճար են ստանում, լինում արդար, սուրբ Մյուռոն:

11. Աննյութ էության հրանյութ Հոգու մեջ լինելով,
Մեր բութ միտքը Քո հեսանով սրելով,
Ծաղիկների նյութով սուրբ շնորհքը ճգմելով՝
Իմ՝ ծաղրանուն Թովմայիս վրա սուրբ Մյուռոնի գույքը շարժելով:

Տառապյալ Թովմաս քահանայի տաղը
Սրբալույս Մյուռոնի մասին

- ԻԱ -

«Քո յուղերի հոտը բոլոր խունկերից [առավել է]» (Երգ Ա 2): Արդ, յուղի բազմորակ լինելը նշանակում է երկու անձերը՝ Որդին և Սուրբ Հոգին, որով ցույց է տրվում, թե աստվածային յուղը ոչ միայն ընդունակ է Սուրբ Հոգին [ներկայացնել], այլև՝ Աստծո Բանը (Խոսքը): Այստեղից, ինչպես ենթադրում են խորհրդական իմաստով, երկու էական (բաղադրիչներից) է կազմվում Սրբալույս Մեռոնի նյութը, այսինքն՝ բալասանից և ձիթենու յուղից, որով խորհրդանշվում են Որդին և Սուրբ Հոգին՝ միավորված սուրբ յուղի մեջ, թեպետ վայելչության համար զանազան անուշահոտ խունկեր են խառնվում՝ Սուրբ Հոգու շնորհների բազմազեղ բուրումը ցույց տալու նպատակով: Ինչպես ասում է սուրբ Դիոնիսիոսը. «Մեռոնի կատարման [սրբագործման]» ճառում, թե՛ «Եվ այժմ ասենք, որ յուղի անուշահոտությունը ըստինքյան բաղադրված է անուշահոտ նյութերից՝ իր մեջ փարթամորեն ունենալով նրանց անուշահոտ որակը, որին հաղորդվածները անուշահոտությունն ընդունում են, համաձայն նրա մեջ եղած անուշահոտ հաղորդության» («Հաղագս եկեղեցական քահանայապետության»):

Արդ, սրա հիման վրա համառոտաբար բացատրելու է հինգ բան. նախ՝ «Մեռոն» անվան ստուգաբանությունը, երկրորդ՝ թե այն խորհրդանշում է Քրիստոսին, երրորդ՝ թե այն խորհրդանշում է Սուրբ Հոգին, չորրորդ՝ որ ունի զանազան ներգործություններ, հինգերորդ՝ որ ունի առավելություն:

Իմանալու է, որ առաջինի մասին Նարեկացին տալիս է չորս ստուգաբանություն. մե-

կն՝ ըստ բանաստեղծական բացատրության, որն ասում է, թե Նա ինձ համար Մայր է: Սրանով ցույց տալիս, թե նա է սուրբ Ավագանի միջոցով մեր հոգևոր ծննդյան համընթաց պատճառն ի որդեգրություն Հոր: Այս պատճառով մկրտության ժամին խաչի նմանությամբ է կաթեցվում Ավագանի մեջ: Երկրորդ՝ համաձայն եբրայերենի, ստուգաբանվում է «Մեռա», որ նշանակում է դառնություն, որովհետև սա Քրիստոսի չարչարանքի դառնությունը մկրտության պահին կաթեցնում է մեզ վրա և հաղորդակից դարձնում մեզ Նրա դառը չարչարանքներին, որոնց միջոցով և՛ Նրա փառքին. «Եթե չարչարանքին կցորդ լինենք, ապա և մասնակից կլինենք Նրա փառքին» (Հռոմ. Ը 17): Երրորդ՝ համաձայն մեզ, «Մեռոնը»-ը ստուգաբանվում է «մեռնել», քանզի սա մեզ մեռցնում է Քրիստոսի հետ միասին՝ խաչաձև հեղվելով Ավագանի մեջ, և Նրա հետ հարություն է պարգևում մեզ՝ շնորհաց կյանքի մեջ հարատևելու համար. «Մենք, որ մի անգամ Քրիստոսի մեջ ենք մկրտվել՝ Նրա մահվան մեջ ենք մկրտվել» (Հռոմ. Զ 3): Չորրորդ՝ ստուգաբանվում է «մոայլ», այսինքն՝ խավար, քանզի ինչպես խավարում անգործ է մնում մեր նյութեղեն աչքը, այնպես էլ մեր հոգևոր աչքն է անգործ է մնում՝ իսկությունը ընկալել չկարենալու պատճառով: Այստեղից և անմատչելի գերազանցության պատճառով ասվում է, թե խավարում է բնակվում ըստ այսմ. «Խավարն Իրեն ծածկույթ դարձրեց» (Մաղմ. ԺԷ 12):

Երկրորդի համար իմանալու է, որ սուրբ Մեռոնը խորհրդանշում է Քրիստոսին. անուշահոտության և բուժիչ լինելու պատճառով կոչվում է «թափված յուղ». «Քո անունը թափված յուղ է» (Երգ Ա 2): Եվ ինչպես Հիսուսի գլխին Մարիամի թափած նարդոսի յուղը տունը լցրեց բուրմունքով (Մատթ. ԻԶ 7, Մարկ. ԺԴ 3, Դուկ. Է 46, Հովհ. ԺԲ 3), այնպես էլ Հորից հեղված անապական յուղը՝ Քրիստոս, աշխարհը լցրեց անմահության հոտով: Ինչպես Դիոնիսիոսն է ասում. «Եվ իմանալու է, որ աստվածապետականագույն Հիսուս, գերագույնական անուշահոտության իմացական բաշխումով, մեր միտքը լցնում է աստվածային վայելչանքով»: Եվ հետո ասում է. «Մեռոնի խորհրդանշական բաղադրությունը հենց Հիսուսին է կարգորոշում աղբյուրացուցիչը լինել աստվածային անուշահոտությունների»:

Արդ, մկրտության ժամին յուղ են հեղում Ավագանի մեջ, որ նշանակում է Քրիստոսին և Նրա մահը, որի մեջ մկրտվում ենք: Ինչպես Դիոնիսիոսն է ասում, թե՝ «Մաքրագործող Ավագանի մեջ խաչանման յուղ կաթեցնելով, քահանայապետը հոգևոր աչքին տեսանելի է դարձնում Հիսուսին՝ ընկղմված Խաչի մահվան մեջ»: (...) Կիսամահ [ընկածի] վրա յուղ և գինի հեղեց՝ գինիով խորհրդանշելով արյունը, իսկ յուղով՝ Քրիստոսի ներքին պարարտությունը: Ուստի սուրբ Ավագանի մեջ գինու փոխարեն ջուր են հեղում, որ բխեց (Հիսուսի) կողից (Հովհ. ԺԹ 34), իսկ սուրբ Մեռոնի յուղի հեղումը խորհրդանշում է մահացու խոցվածի բժշկությունը: Սրա մասին ասվում է. «Վրան դնելու սպեղանի չկա. ոչ ձեթ և ոչ վիրակապ» (Եսայի Ա 6), քանզի Հիսուսին փնտրելու փոխարեն նրանք ունեին սրբության յուղը: Այս նկատելով՝ Նարեկացին ասում է. «Այս օծության յուղը ոչ թե համաձայն հին Օրինաց, բազում ծաղիկների խառնուրդից հրամայեցիր հորինել, այլ, իբրև օրինակ, Նրան փոխարինելով, Դու Ինքդ խառնվեցիր վերնալույս ձեթի այս մաքրությանը: Այս հաստատելով՝ մեր Տերը կնոջ առակը մեզ բերեց. «Ո՞վ է այն կինը, որ չի վառում ճրագը» (Դուկ. ԺԵ 8): Ճրագը կազմված է երկու մասից՝ պատրույգից և յուղից. պատրույգով խորհրդանշում է Քրիստոսի մարդկությունը, իսկ յուղով՝ Աստվածությունը:

նը:

Երրորդի մասին իմանալու է, որ Մեռոնը խորհրդանշում է Սուրբ Հոգին, ինչպես առաքյալն է ասում. «Մի՛ տրտմեցրեք Սուրբ Հոգին, որով կնքվեցիք փրկության օրը» (Եփես. Դ 30): Բայց մկրտվածը կնքված, այսինքն՝ դրոշմված է լինում Մեռոնով: Ուրեմն Մեռոնը Սուրբ Հոգու կնիքն է: Հետևաբար, սուրբ Դիոնիսիոսն ասում է. «Աստվածային Հոգու գալուստը Մեռոնին պարգևում է սրբագործող օծում»: Այստեղից՝ Դավթի վրա հեղվեց Սամվելի յուղը (Ա Թագ. ԺԶ 13), քանզի նրա մեջ Աստվածային Հոգի կար:

Չորրորդի մասին իմանալու է, որ բազում են սուրբ Մեռոնի ներգործությունները: Թվարկենք դրանցից մի քանիսը: Նախ այն, որ օծվածին դարձնում է քրիստոսագրաց (Քրիստոսին հագած), որով նա կոչվում քրիստոնյա, այսինքն՝ Քրիստոս նրա մեջ, կամ Օծվածը՝ նրա մեջ: Այս պատճառով Քրիստոս նշանակում է Օծվածների Օծում: Երկրորդ՝ լուսավորում է իմացականությունը, համաձայն այն խոսքի, թե՝ «Եվ դուք օծում ունեք սրբից, և օծությունը ձեզ ամեն ինչ կսովորեցնի» (Ա Հովհ. Բ 20): Երրորդ՝ սրբում է ամեն տեսակ արտաքին մեղքերից՝ շնորհելով Սուրբ Հոգին, որովհետև ըստ Նարեկացու. «Ինչպես սուրբ Ավագանի մեջ լվացումով հավատում ենք, թե անձը սրբություն է ստանում, այդպես էլ յուղի օծությամբ՝ Հոգու գործությունը»: Չորրորդ՝ այս դրոշմով հաստատում է հավատքի մեջ, ուստի հարսն ասում է. «Ինձ հաստատեք յուղով» (Երգ Բ 5): Հինգերորդ՝ համարձակություն է տալիս մտնել երկինք՝ Սրբությունների Սրբությունը, ինչպես քահանայապետը՝ երկրային սրբությունների Սրբությունը: Ուստի Նարեկացին ասում է. «Քահանայությունը անկոխելի տեղում չէր կատարվի, եթե սրանով կատարյալ չլինեք»: Սրբությունների Սրբությունն «անկոխելի» է անվանում: Վեցերորդ՝ ինչպես հայտնի է, բարձրացնում է քահանայության և թագավորության պատվին, որովհետև, համաձայն Նարեկացու, քննիչների դատողը նախագահության (առավելության) չէր հասնի, եթե օծմամբ չնշանակվեր: Այս պատճառով քրիստոնյաների օրենքն է՝ օծումով բարձրանալ թագավորական աստիճանի: Յոթերորդ՝ մարդկանց ձեռքով պատրաստված առարկաները դարձնում է տերունական և աստվածաբնակ, որպիսիք են եկեղեցիները, խաչերը և այլն: Այս մասին բավական եմ համարում Դիոնիսիոսի մյուս վկայությունը, որ ասում է. «Սրբազան յուղի ամենասուրբ հեղումով կատարելագործվում է աստվածային Մեղանի սրբազնասուրբ նվիրագործումը»: Եվ այս օրինադրեց Հակոբ նահապետը, որ օծված արձանը ահեղ տեսիլքից հետո անվանեց Բեթել, որ (նշանակում) է Աստծո տուն (Ծննդ. ԻԸ 18):

Իսկ հինգերորդի մասին իմանալու է, որ այս յուղի պատվի գերազանցությունը այնքան է, որ մինչև իսկ պարունակողը (յուղը) հաստատում է խորհուրդը և հավասարվում նրան: Ուստի Պողոս առաքյալը և Հռեթեոսը սա համակարգ (հավասար) նկատեցին աստվածային գոյությանը, ինչպես նշում է սուրբ Դիոնիսիոսը, ասելով. «Բայց սա համակարգ է հաղորդությանը և այլ նվիրագործությանը, որ մեր առաջնորդները Մեռոնի սրբազնագործումն են անվանում»: Եվ հետո ասում է. «Այս պատճառով և սույն նվիրագործությունը մեր աստվածային առաջնորդները համակարգ և նույնական նկատեցին մեր համագումար, հավաքական սրբազնագործություններին»: Ինչպես սրբազան խորհուրդն է անվանվում Աստված, այնպես էլ՝ սա: Ուստի առաքյալն ասում է. «Նա, Ով օծեց մեզ ձեզ հետ միասին Քրիստոս Հիսուսի մեջ, Աստված է» (Բ Կորնթ. Ա 22): Յուրև

անվանում է Աստված: Այս պատճառով հարում է. «Որ մեզ կնքեց էլ և Հոգու առհավատ-
յան դրեց մեր սրտերի մեջ» (22):

Այսու, թող մեր սիրելի սպասավորներն իմանան, թե ինչպիսի գերագույն մաքրու-
թյամբ և անբիծ սրբությամբ, մեծ զգուշությամբ պարտավոր են օգտագործել և բաշխել
աստվածադիր Մեռոնը, մանավանդ քահանաները, որոնք եպիսկոպոսների թույլտվու-
թյամբ հանձնառու են եղել դրա լուսապաճույճ դրոշմի խորհուրդը (կատարել): Այս
պատճառով Աստված զգուշացնում է՝ ամբարտավան խորհրդով չմերձենալ Իր օծյալնե-
րին՝ ասելով. «Մի՛ մերձենաք Իմ օծյալներին» (Սաղմ. ԺԴ 15): Ուստի Դավիթ մարգարեն
անքավելի անօրինություն համարեց իր ձեռքը բարձրացնել Տիրոջ Օծյալի վրա, այսինքն՝
Սավուդի վրա՝ ասելով. «Ո՞վ կարող է Ձեռք բարձրացնել Տիրոջ Օծյալի վրա և թողու-
թյուն ստանալ» (Ա Թագ. ԻԶ 9): Արդ, անօրինությունների լրումը եղավ հրեաների ձեռք
բարձրացնելը Տիրոջ Օծյալի՝ Քրիստոսի վրա (...):

Պետրոս Նախիջևանցի Աղամայանց Բերթումյանց (ԺԸ դ.)

«Քարոզ Սրբալույս Սյուռոնի յուղի մասին»

- ԻԲ -

Մոլորված լինելով՝ երբեմն վայրիվերո խոսում ես նաև Մեռոնի Սրբալույս յուղի մա-
սին՝ ավելորդ և անպիտան համարելով այն: Բայց իմացիր, եթե քո կարծիքին թողնենք՝
քեզ համար ավելորդ է նաև աստվածպաշտությունն առհասարակ (...):

Գլխովին թանձրամիտ լինելով՝ ասում ես, թե առաքյալները, որ Քրիստոսի աշա-
կերտներն էին, հոգիներն էին բժշկում և ոչ մարմինները յուղով օծում, որովհետև եթե ա-
ռաքյալները յուղը կիրառում էին մարմնի զանազան պետքերը բժշկելու համար, ապա
միայն մարմինները բժշկելու համար էին շրջում աշխարհի վրա, և նրանց համար պատ-
շաճ չէր Քրիստոսի շնորհաց քարոզիչներ համարել իրենց և ոչ էլ նրանց հարկ էր Հիսու-
սի մոտ գնալ, այլ՝ Գալիանոսի և Հիպոկրատեսի, որ յուղի օծումից զատ կարող էին ա-
ռաքյալներին սովորեցնել զանազան բժշկություններ, ինչպես երակ առնել կամ լուծո-
ղական տալ: Որովհետև յուղի օծումը սոսկ մարմնի բժշկության համար կիրարկելը չա-
փազանց չար է: Ուրեմն, նրանց ամենևին էլ պետք չէր սոսկ նույնը օգտագործել (...): Այն
յուղով օծում էին՝ ի նշան Սուրբ Հոգու զորության, և առաքյալներն այն օգտագործում
էին՝ վանելու համար դիվական ախտերը: Եվ քանի որ օծությունը վերաբերում է Հոգու
պաշտամունքի զորությանը, առաքյալները նույնը սահմանեցին ի նշան Սուրբ Հոգու
շնորհների օծության, որի մասին և Քրիստոս ասում էր. «Աստծո մատով դներ եմ հա-
նում...» (Ղուկ. ԺԱ 20) (...):

Եվ եթե ասես. «Մի՞ թե Սուրբ Հոգին զորություն չունեք առանց նույն յուղի իր զորու-
թյունը հրաշագործել հրաշքին հաղորդակից աղամորդիների վրա, ինչպես բազում ան-
գամ առանց նրա հրաշագործեց», կպատասխանեմ, թե այդ մի բան չէ, որովհետև Քրիս-
տոս ևս, Աստված լինելով, կարող էր հրաշագործել Իր Աստվածության զորությամբ:
Բայց ասում է, թե Հոգով է հրաշագործում, որի հրաշագործությունը դարձյալ գիտե Քրիս-
տոս Ինքը (...):

Այսպես, շնորհների, բժշկության և մաքրության բաշխումի համար Սուրբ Հոգին կար-
գվեց, իսկ այս Մեռոնը կամ օրհնության յուղը միջնորդաբար է ներգործում՝ համաբնույթ

լինելով Սուրբ Հոգու բժշկության գործությանն ու մաքրությանը (...):

Արդ, եթե առաքյալները բժշկում էին լոկ նյութական դեղերով, ապա որտե՞ղ էր Քրիստոսի կողմից նրանց տրված իշխանությունը հիվանդությունների վրա կամ որտե՞ղ էր առաքյալներին տրված շնորհքը՝ կատարել ինչ կամենային (...): Իրավ որ. այս օծության յուրը Սուրբ Հոգու մաքրությանը հաղորդակից դարձնող մի նյութ է, որի հանդեպ համարձակությունը համարձակություն է Սուրբ Հոգու հանդեպ, որովհետև ինչպես Հին (Մովսիսական) օրենքում այս յուրը մեծամեծ հրաշքներ էր կատարում, նույնպես էլ նորի (քրիստոնեության) մեջ: Քանզի Մավուղին սա դարձրեց այր (արքա), այլն թույլ տվեց նրան մարգարեների հետ կենցաղավարել: Գիտեմ, որ կասես՝ ոչ թե յուրն էր, որ Մավուղին կամ նրա նմանին այր (արքա) էր դարձնում, այլ Սուրբ Հոգու գործության ներգործությունը: Սրան կպատասխանեմ. «Այժմ ես յուրը չեմ, որ նույն շնորհներն է ընծայում, այլ նույն այդ յուրի մեջ բնակվող Սուրբ Հոգու գործությունը»:

Հարցնում ես, թե Սուրբ Հոգու ճշմարիտ օրենքների մեջ ի՞նչ կարիք կար այդպիսի նյութական միջոցի, քանզի (իրապես միայն Սուրբ Հոգին) կարող է օգտակար լինել նրան, ով արժանի է: Սրան կպատասխանեմ, թե Աստված օրենսդիր դարձրեց մարգարեներին, որոնք և այսպես սահմանեցին (...):

Հարցնում ես, թե Աստված ե՞րբ ասաց, որ յուր եփես կամ օրհնես (...): Սրան կպատասխանեմ. եթե ընդունում ես Աստվածաշունչը և Աստծո պատգամը, Հին [Օրենքը] լի է Մովսեսին տրված այդ պատգամներով, և երկու տեղում պարզիպարզ գրված է այս յուրի ներգործության մասին, քանզի Մարկոսը գրում է, թե օծում էին յուրով և բազում հիվանդներ բժշկում: Եվ Կաթողիկե թղթի մեջ Հակոբ առաքյալը հիվանդների համար գրում է, թե՝ թող օծվեն և աղոթք անեն (...): Ինչպես նաև Սկյուդասի, Սիմաքոսի և մի շարք քաղղեացիների պատմություններում ասվում է, թե աղոթք էին անում յուրի վրա, որով և օծում էին հիվանդին (...):

Այս պատճառով և մենք, ճշմարիտ խորհուրդներ ստանալով, աղոթքի տևական խոկումն ու մաղթանքը ուղղում ենք շնորհների նույն աղբյուրին՝ Սուրբ Հոգուն, և դրանցից (շնորհներից) մեկին՝ Սրբալույս Մեռոնին, հանուն որի քառասուն օր շարունակ պաղատակց աղոթք ենք անում՝ նույն Հոգու սրբությունը նրա մեջ շնչավորելու, Իր գործությունը այդ յուրի մեջ ներարկելու համար, որպեսզի ով օծվի նրանով՝ ընդունի աստվածային ներգործությունների շնորհաց գործությունը: Եվ երկրորդ՝ կատարում ենք նրանց՝ մկրտվողների վրա, ինչպես պարզ երևում է նրանց ձեռնադրության կանոնի մեջ:

Բայց ասում են, թե ինչո՞ւ քահանաները չեն կարող Մեռոն օրհնել, ինչպես կաթողիկոսն է կատարում, մի՞թե Մեռոնը, ասում եք, Պատարագից մեծ է, որ մատուցելիս հացն ու գինին աստվածացնում են, իսկ ինչո՞ւ ամեն քահանա չի կարող աղոթքով Սուրբ Հոգու շնորհները դրոշմել Մեռոնի մեջ: Սրան կպատասխանեմ, թե՝ համաձայն բոլոր իմաստունների՝ «Ձայն բազմաց ձայն Աստուծոյ է», որովհետև յուրաքանչյուր քահանա շատ տեղերում պաշտոնյա դասի մեջ ընկերներ չունենալու հետևանքով չի կարող նրանց հետ միաժամանակ օրեր տևող աղոթքով Սուրբ Հոգու շնորհները խոնարհեցնելով հանգչեցնել օրհնության նույն յուրի մեջ: Մինչդեռ հայրապետական Աթոռը, որ նույն օրհնության յուրը սրբում է աղոթքով, հոգևորական պաշտոնյաների դասը, եպիսկոպոսների, քահանաների բովանդակ բազմությունը ճոխանալով փառաբանում է. ովքեր

պահքով, աղոթքով, բազմօրյա հսկմամբ և պաղատանքով (դիմում են) շնորհների Տիրոջը՝ աղերսելով, որ Նա Սրբալույս Մեռնի նույն յուրի օրհնությամբ Աստվածային Հոգու մաքրության գործությունը տա, որով ըստինքյան շնորհունակ կդարձնի օծյալին՝ լինել Աստծո տաճար և աստվածային առաքինությունների բնակարան (...):

Ղազար վարդապետ Տեր-Մարտիրոսյան

«Պատասխաններ Կալվինականներին» (1838 թ.)

- ԻԳ -

ՍՐԲԱԼՈՒՅՍ ՄՅՈՒՌՈՒՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Եթե ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ և ի Հոգւոյ, ո՛չ կարէ մտանել յարքայութիւն Աստուծոյ. զի ծնեալն ի մարմնոյ մարմին է և ծնեալն ի Հոգւոյ՝ հոգի է» (Հովհ. Գ 5-6):

Դժվար է մեր ազգային-եկեղեցական կյանքի մեջ մի այլ կետ ցույց տալ, որ ընդհանուրի համար ավելի մեծ, ավելի նվիրական խորհուրդ բովանդակեր, քան այն բուռն, երբ Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցվո Քահանայապետը կանգնած է Միաձնի Իջման Տաճարի բեմի վրա՝ Ս. Լուսավորչի Աջը ձեռքին, և թաթախում է լուսաթաթախ այդ սուրբ Աջը Սրբալույս Մյուռնի կաթսայի մեջ, երբ ջերմեռանդ ուխտավորը, մոռացած յուր շուրջը տիրող ժխորն ու անձկությունը, մոռացած ողջ աշխարհի տագնապն ու հոգսերը, անգուսպ մի փափագ է զգում միայն՝ առաջ նետվել, ջերմ կաթսայի կողերին անդրանիկ ջերմ համբույրը դրոշմել. անպատում և սքանչելի մի զգացմամբ սիրտը լիքն է զգում և շրթունքներն է միայն շարժել կարողանում, անթարգմանելի մրմունջներով յուր Ամենակալ Տիրոջ հետ խոսում (...): Տարբեր եղանակով և տարբեր պատկերով մեր հոգևոր տեսության դիմաց ներկայանում է այստեղ նույն այն խորհուրդը, որ մի օր Փրկչի կենդանի խոսքերի մեջ փարիսեցի գիտնական Նիկողիմոսին ներկայացավ և այնչափ շփոթեցրեց նրան: Նիկողիմոսների համար, որոնց ինքնագոհ, հպարտ միտքը քննության է ենթարկում երկինքն ու երկիր և մերժում, արհամարհում է այն, ինչ որ յուր նեղ, խղճուկ չափին համաձայն չէ, այսօր ևս ոչինչ չկա արտակարգ և խորհրդավոր իրենց տեսածի և լսածի մեջ: Նոքա պարզ արտաքին արարողություններն են միայն տեսնում և խորը թափանցել, այնտեղ ներգործող Հոգվո խորհուրդներն ըմբռնել չեն կարող. «Քանզի շնչաւոր մարդ ոչ ընդունի զՀոգւոյն Աստուծոյ, զի յիմարութիւն է նմա, և ոչ կարէ գիտել, եթէ հոգեպէս քննիցի»: Բայց ով մի անգամ ավագանի մկրտությամբ Ս. Հոգվո դրոշմ է ընդունել և մի նոր հոգևոր կյանքի համար վերածնվել, ով հոգևոր զավակ է Ս. Լուսավորչի և ենթակա է եղել նորա տան մեջ իշխող հոգվո ազդեցության, պետք է ընդունակ լինի զանց անելու առժամ յուր շնչավոր բնության թելադրությունները և հոգեպէս քննելու Աստվածային Հոգվո անհասանելի տնօրինությունը: Եվ ի՞նչ կտեսնե նա. կանաչ Մյուռնի այն փոքրիկ կաթսան մի ակնթարթի մեջ մեծանում՝ անեզր, լայնատարած մի ծով է դառնում, որ ողողում է հայաբնակ ողջ աշխարհը՝ դրախտի բուրմունք, երկնային ամենաառատ շնորհի սփռելով ամեն տեղ. նույն շնորհն անխտիր մեծատան ապարանքում և թշվառ պանդուխտի հալածանաց հարկի տակ. շնորհաբաշխ այդ սուրբ Մյուռնի ամեն մի կաթիլ, հայ մանուկների ճակատին դրոշմած, դարձնում է նոցա լուսակեզ գառներ և Ս. Լուսավորչի փարախը ժողովում՝ Անմահ Երկնավոր Գառան շուրջը:

Ի՞նչպիսի վեհ խորհուրդ, ի՞նչ հրաշալի գործություն մի բուռն հասարակ յուրի մեջ: Սկ-

սած այն օրից, երբ առաջին անգամ մեր լեռները բարձրացավ Տիրոջ առաքյալը և խաչակնքեց այս երկրին, երբ նորակառույց Իջման Տաճարի բեմը բարձրացավ Տիրոջ այն մեծ խոստովանող մեր Ս. Լուսավորիչը և յուր կենդանի Աջով Ս. Մյուռոն օրհնեց նորահավատ հոտի համար, անթիվ անգամ կրկնվել է նույն խորհուրդը, և Աստվածային Հոգվո այդ չնաշխարհիկ գործությունը, օրհնյալ յուրի միջնորդությամբ, նորանոր սերունդներ է վերածնել հավիտենական կյանքի համար, ժառանգաբար մեկից մյուսին անցնելով, իբրև ամենաթանկագին ավանդ, իբրև հայ ժողովրդի հոգևոր միության ամենանվիրական երաշխիք: Եվ ամեն անգամ, երբ Ս. Էջմիածնի Տաճարում Մյուռոն է օրհնվում՝ Ս. Լուսավորչի Աջով, և հին Մյուռոնը նորի հետ խառնվում Լուսավորչի հաջորդի ձեռքով՝ զգում է յուր հոգու խորքում հայ քրիստոնյան, որ ամփոփվեցավ այդտեղ, նորոգվեցավ և կրկին պիտի ծավալի ի սփյուռս ամբողջ աշխարհի ժառանգական այն մեծ շնորհը, որ այդպիսով մի նոր հանգույց ևս ավելացավ հների վրա, ու երկարեց յուր և յուր ժողովրդի գաղափարական կյանքի թելը: Իսկ երբ դարձնում է երախտագետ հայացքը դեպի այն եկեղեցին, դեպի աստվածակերտ այն սուրբ տաճարը, որ յուր լուսեղեն կամարների տակ պահպանում է այդ կյանքը՝ աչքին չեն երևում այլևս նորա արտաքին անշքությունն ու անբարեգարդությունը, մտքից փախչում են նորա ներքին խեղճության համար ունեցած դառն հոգսերը՝ խորհրդավոր պայծառություն, հարատև անպարտելի գործություն է միայն տեսնում և պատրաստ է բացականչել այն հրաշալիոս վարդապետի, Հովհան Երզնկացու հետ. «Այլ ի մեծն և ի գլխաւորական բարիսն երանելի ես և յոյժ խնդալի, վասնզի ուղղափառ հաւատոյ լոյս ոչ նուազեցաւ, ի բարի սերմոնս ցորենոյն որոմն ապականիչ ոչ խառնեցաւ, զաղբիւր յստակ աւանդութեանց քոց աղտաղտուկ ջուր օտարոտի ուսմանց ոչ պղտորեաց»:

Այո՛, Մյուռոնօրհնության վսեմ հանդեսը ամենից առաջ մխիթարություն է մեզ համար և կենդանի ոգևորության առիթ: Նա մեզ հիշեցնում է, որ ունինք մի բարիք, որ բոլորին փոխարինել կարող է, մի գանձ, որ անկողողպտելի է և անսպառ հարստության աղբյուր՝ Լուսավորչի Ս. Հավատը, այդ հավատը մեր մեջ ներշնչող և պահպանող հոգին. և քանի կենդանի է նույն հավատը, նորոգվում է նոր Մյուռոնի հետ և նորանոր սերունդների կյանք պարզում նահատակ նախնյաց անմահության հոգին՝ կենդանի ենք և մենք, կենդանի է հայ անունը: Սակայն որչա՞փ ենք գնահատում արդյոք այդ երկնաստուր բարիքը, որչա՞փ և ինչպե՞ս ենք շահեցնում ու գործադրում ժառանգաբար մեր ձեռքը հասած այն մեծ գանձը՝ պետք է հարցնենք անմիջապես, և այն ժամանակ ոգևորությունը տեղի կտա կրկին տխուր մտածությունների: Հոգին կենդանի ինչ է և միայն կենդանի կրծքերի ներքո կարող է պահել յուր գործությունը, որպեսզի ծավալի նա Ս. Մյուռոնի կաթիլների հետ և իրոք մի նոր սերնդի վերակենդանության պատճառ լինի, հարկավոր է, որ կենդանի և գործունյա լինի նախ ներկա սերնդի մեջ, կենդանի այն եկեղեցվո մեջ, որ յուր սրբազան խորհուրդներով հաղորդում է նորա գործությունը յուր զավակներին, բայց կենդանի, բանավոր դաստիարակության միջոցով միայն արծարծում և ներգործական դարձնում: Արդյոք զո՞ւմ ենք մեր մեջ այդ կենդանությունը: Նման չե՞նք արդյոք այն ծառային, որ յուր տիրոջից ստացած ավանդը տանում, գետնի տակն է թաղում և նորա շահեցման մասին ամենևին չէ հոգում:

Թո՛ղ ուրեմն յուրաքանչյուր հայի մեջ եռա նախնյաց այն աստվածաբաշխ հոգին Ս.

Մյուռոնի կաթսան Ս. Էջմիածնի Տաճարի բեմի վրա տեսնելիս, և բազուկները դեպի երկինք, դեպի Աստծո Միածին Որդին կարկառած՝ աղաչեն, որ վերակենդանացն և արծարծե նույն հոգին Յուր թանկագին արյամբ գնված ժողովրդի մեջ. հրաշալի գործություն պարգևե օրհնյալ յուղի կաթիլներին՝ մի նոր սերունդ ի կյանս հրավիրելու, որ ոչ միայն մարմնով և արյամբ հարազատ ժառանգ լինի քրիստոնյա հայության, այլ հոգվով՝ դեպի Աստծո արքայություն առաջնորդող Հոգվով. «Ձի ծնեալն ի մարմնոյ մարմին է և ծնեալն ի Հոգւոյ՝ հոգի է», զի «Հոգին է կենդանարար, մարմին ինչ ոչ օգնէ»:

Կարապետ Եպիսկոպոս Տեր-Մկրտչյան

«Արարատ», 1897 թ.

- Մեր նոր, ինքնիշխան պետության անկախության հիմքերից մեկն է նաև հայ ազգի Եկեղեցու անկախությունը և ինքնիշխանությունը:

Մենք դավանում ենք Հավատամքը՝ մեկ ազատ ազգություն,

մեկ անկախ պետություն,

մեկ անկախ ազգային Եկեղեցի:

Այս հավատամքով, այս գիտակցությամբ, Սուրբ Հոգու գործությամբ այս Սրբալույս Մյուռոնը Մենք հռչակում ենք Անկախության Մյուռոն:

Հայե՛ր, հոգևոր զավակներ Մեր, այս սրբազան Մյուռոնով միացե՛ք, եղբայրացե՛ք, եղե՛ք մեկ կամք, եղե՛ք մեկ ուրախություն, եղե՛ք մեկ ցավ: Եղեք մե՛կ ազգ, մե՛կ ընտանիք, մե՛կ ժայռացած երդում և հավատացե՛ք մեր այս մի բուռ հայրենի հողին ու նրա գալիքին, սուրբգրական Արարատի հայացքի տակ, Սուրբ Էջմիածնի օրհնության ներքո:

ՎԱԶԳԵՆ Ա

1991 թ. սեպտեմբերի 29-ի Մյուռոնօրհնության
ժամանակ խոսված քարոզից

Բոլորս ալ գիտակից ենք այն հոգևոր պայծառ իրողութեան, որ Միւռոնը ոչ միայն Աստուածային կնիքն է Ս. Հոգւոյն, այլև «Ճակտի գիր»ին պէս ազգային դրոշմը հայ մարդու իւրայատուկ կերպարին և ինքնությունութեան դիմագծութեանը: Միւռոնը մեր քրիստոնէական հայկականութեան խորհրդանիշն է, մեր ինքնութեան և արժանապատւութեան ցուցանիշը, մեր միութեան սրբազան շաղախը, մեր հոգեկան կեանքի աւիշը, որ մեր հոգևոր ծառի՝ Հայոց Առաքելական Եկեղեցու արմատներից արտաբխում է որպէս կենսայնութեան և պտղաբերութեան աղբիւր: Հին Միւռոնն այսօր ահա խառնուեց նորին մէջ և մեր Եկեղեցու դարաւոր կեանքի անբեկանելի շարունակականութեան զօրութիւնը լցրեց մեր հոգիների մէջ՝ մեր նոր կեանքին որպէս մղիչ ոյժ և մեր ազգային ամբողջականութեան որպէս կաթ մայրենի և հաց կենդանի:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա

1996 թվականի սեպտեմբերի 8-ի
Մյուռոնօրհնության ժամանակ խոսված քարոզից

Այսօր Մյուռոնօրհնության սրբազան խորհրդով վերստին ողջագործվեցին անժամանակն ու անցավորը, միավորվեցին Աստվածայինն ու նյութեղենը, և ծնվեց 1700-ամյակի

Սրբալույս Մյուռնը հայոց՝ կրելով իր մեջ անկախության ու վերածննդի ոգին և հավատը հաղթանակների, որով պիտի մկրտվեն մեր զավակները, օծվեն մեր եկեղեցիները, սրբվի և օրհնվի հանուր հայ կյանքն ի սփյուռս, և Աստված պիտի բնակվի ու գործի հայոց մեջ: Արդարև, Մյուռնը մեզ է սպասում՝ Երկնային Սիրո անուշաբույրով: Ընդունենք 1700-ամյակի Մյուռնը այն խնդությամբ, միաբանության այն սիրով, որով մեր նախնիք դիմավորում էին Սուրբ Մյուռնը հայոց թեմեր տանող Մայր Աթոռի նվիրակներին:

Տեսնե՛նք նախախնամական տնօրինությունը մեր կյանքում, որով կանչված ենք լինելու ազգ սուրբ և Աստծո սեփական ժողովուրդ, հրավիրված ենք Մյուռն կրելու, Մյուռնով շնորհընկալը լինելու Քրիստոսապարզ և ազատությանը և որդեգրությանը հավիտենական կյանքի: Հիրավի, Աստծո կամքն է առաքելահաստատ Հայ Եկեղեցու Մյուռնով մեզ հայ պահել, մահաբեր փորձությունների, ավերների, կորուստների քառուղիներում հարության առաջնորդել, հողմերից աշխարհեաշխարհ սփռված՝ Հայրենիքով և Սուրբ Էջմիածնով մեկ ու միասնական պահպանել: Աստծո խնամատար ներկայության այս գիտակցությամբ ու հավատով ապրենք ու ապրեցնենք մեր սրտերում հայոց Մյուռնի բազմափայլ խորհուրդը և հեռու լինենք օտարամուտ քարոզություններից, օտարացնող ու մոլորեցնող ուղղություններից: Ճանաչենք մեզ որպես Հայ Եկեղեցի, որպեսզի կարողանանք ճիշտ ըմբռնել մեր առաքելությունը՝ իմաստը մեր կյանքի, որպեսզի անսայթաք լինի մեր ուղին և հավետ առաջնորդի դեպի Սուրբ Տաճարն Աստծո:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

2001 թվականի սեպտեմբերի 22-ի

Մյուռնօրհնության ժամանակ խոսված քարոզից

*Գրաբարից աշխարհաբարի վերածեց
և կազմեց՝ Հակոբ Քյոսեյանը*